

VATT-KESKUSTELUALOITTEITA
VATT DISCUSSION PAPERS

424

VAKUUTUSTURVAN
VAJE PERHEEN-
HUOLTAJAN
KUOLEMAN
KOHDATESSA
Julkisen turvan taso ja
yksityinen henki-
vakuutusurva

Seppo Kari
Tuomas Kosonen
Outi Kröger

Raportin tekijät kiittävät Timo Silvolaa, Päivi Valdesia, Tero Salosta, Jaakko Kianderia ja Timo Östringiä tutkimusideaa ja raporttitekstiä koskevista kommentista. Tutkimuksen on rahoittanut Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto ry (vuoden 2007 alusta Finanssialan Keskusliitto ry).

ISBN 978-951-561-723-1 (nid.)

ISBN 978-951-561-724-8 (PDF)

ISSN 0788-5016 (nid.)

ISSN 1795-3359 (PDF)

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Government Institute for Economic Research

Arkadiankatu 7, 00100 Helsinki, Finland

Email: etunimi.sukunimi@vatt.fi

Oy Nord Print Ab

Helsinki, kesäkuu 2007

KARI, SEPPO – KOSONEN, TUOMAS – KRÖGER, OUTI: VAKUUTUS-TURVAN VAJE PERHEENHUOLTAJAN KUOLEMAN KOHDATESSA. Julkisen turvan taso ja yksityinen henkivakuutusurva. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 2007, (C, ISSN 0788-5016 (nid.), ISSN 1795-3359 (PDF), No 424). ISBN 978-951-561-723-1 (nid.), ISBN 978-951-561-724-8 (PDF).

Tiivistelmä: Selvityksessä tarkastellaan huoltajan kuolemasta aiheutuvaa toimeentuloriskiä ja olemassa olevan turvan riittävyttä. Kuolemanvaraturvan vaje lasketaan vähentämällä kotitalouden tulomenetyksistä julkinen ja yksityinen kuolemanvaraturva sekä osa sijoitusvarallisuudesta. Laskelmien mukaan turvavaje on Suomessa hyvin merkittävä, keskimäärin 126 000 euroa, ja nuorten huoltajien kotitalouksissa vielä suurempi, keskimäärin 230 000 euroa. Koko kansantalouden tasolla Suomen turvavaje vastaa yhden vuoden bruttokansantuotetta. Yksityinen henkivakuutusurva kattaa vain hyvin vähäisen osan turvan koko tarpeesta, keskimäärin noin 4 prosenttia.

Asiasanat: Kuolemanvaraturvan vaje, tuloeriskit, henkivakuutus

KARI, SEPPO – KOSONEN, TUOMAS – KRÖGER, OUTI: VAKUUTUS-TURVAN VAJE PERHEENHUOLTAJAN KUOLEMAN KOHDATESSA. Julkisen turvan taso ja yksityinen henkivakuutusurva. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 2007, (C, ISSN 0788-5016 (nid.), ISSN 1795-3359 (PDF), No 424). ISBN 978-951-561-723-1 (nid.), ISBN 978-951-561-724-8 (PDF).

Abstract: This study examines the income risk and the adequacy of the available mortality protection in the case of premature death of the primary earner of a household. The so called “protection gap” is measured as a difference between revenue losses due to death and the resources available to maintain the household’s living standard. The latter item is assumed to consist of public and private life insurance protection and of a share of the household’s financial wealth. Our results indicate that in Finland the protection gap is wide and amounts to euro 126 000, on average per household. The gap is even wider for young households and rises to 230 000 euros. The aggregate protection gap is huge; it corresponds roughly to the Finnish annual GDP. The private life insurance protection is of minor value covering only 4 per cent of total protection needed.

Key words: Life insurance protection gap, income risk, life insurance

Yhteenveto

Huoltajan kuolema voi vähentää perheen elintason ylläpitoon käytettävissä olevia tuloja dramaattisella tavalla. Tämä toimeentuloriski on jäänyt vähälle huomiolle suomalaista sosiaaliturvaa ja vakuutusjärjestelmää koskevassa keskustelussa. Työeläkejärjestelmä tarjoaa osittaisen vakuutuksen tätä riskiä vastaan. Leski ja alaikäiset lapset ovat oikeutettuja perhe-eläkkeeseen. Kollektiivista turvaa tarjoaa myös tapaturmavakuutus, liikennevakuutus ja työntekijäin ryhmähenkivakuutus. Julkinen turva tarjoaa yleensä kuitenkin vain vähimmäistoimeentulon.

Kotitaloudet voivat suojautua kuolemanriskin varalta myös vapaaehtoisilla henkivakuutuksilla. Turvan kattavuus ei yleensä perustu järjestelmälliseen analyysiin ja niinpä korvaussummat ovat usein suhteellisen vaatimattomia vakuutetun tuloihin nähden. Huoltajan kuolema voi heijastua perheen elintason välittömien tulomenetysten ohella myös muulla tavoin. Huoltajan panosta kodin ylläpidossa ja kiinteistön hoidossa saatetaan tämän kuoleman jälkeen esimerkiksi joutua korvaamaan ulkopuolisilla ostopalveluilla. Tämän tekijän arvoa on vaikea mitata rahassa, mutta sen vaikutus elintason voi kuitenkin olla merkittävä.

Tässä selvityksessä arvioidaan suomalaisten kotitalouksien kuolemanvaraturvan riittävyttä. Turvavajeella tarkoitetaan sitä lisärahamäärää, joka tarvitaan, jotta lesken ja lasten aineellinen elintaso säilyisi huoltajan kuolemaa edeltävällä tasolla. Tarkastelussa otetaan huomioon niin nykyisin tarjolla oleva julkinen perhe-eläketurva kuin vapaaehtoinen henkivakuutusturvakin.

Selvityksen laskelmien mukaan kuolemanvaraturvan vaje ennen vapaaehtoisten henkivakuutusten huomioon ottamista on Suomessa varsin suuri, keskimäärin noin 140 000 euroa kotitaloutta kohti. Nuorilla työssäkäyvillä perheillä vajeen määrä on selvästi suurempi, noin 250 000 euroa. Vapaaehtoinen henkivakuutus turva kattaa tätä tarvetta keskimäärin vain noin 12 000 eurolla. Turvavajeen nettomäärä on tällöin keskimäärin 126 000 euroa ja nuorilla perheillä noin 230 000 euroa. Koko kansantalouden tasolla nettomääräinen turvavajeen kokonaismäärä on laskelmien mukaan noin 150 miljardia euroa, mikä vastaa likipitäen Suomen bruttokansantuotetta.

Kuolemanvaraturvan vajetta on tarkasteltu ulkomailla useissa tutkimuksissa. Tämän selvityksen laskentatapa perustuu vakuutusosalalla hyvin tunnetun Sigma-aikakausjulkaisun vuoden 2004 toisessa numerossa raportoimaan kartoitukseen henkivakuutusturvan vajeesta viidessä teollisuusmaassa. Kyseisessä selvityksessä USA:n vajeeksi saatiin 105 prosenttia bkt:stä muiden maiden vajeiden vaihdella 49 prosentista 121 prosenttiin. Tässä selvityksessä laskettu Suomen turvavaje sijoittuu Sigma-julkaisun maajoukon puoliväliin. Suomessa vapaaehtoisen henkivakuutusturvan rooli turvan tarjoajana on selvästi pienempi kuin vertailumaissa.

Tämän selvityksen laskelmien aineistolähteinä on käytetty tulonjakoaineiston palvelutietokantaa ja vakuutusyhtiöiltä saatua aineistoa henkivakuutusten korvaussummista.

Selvityksessä käytetty laskentametodi on varsin kaavamainen, eikä vastaa kuin pieneen osaan aiheeseen liittyvistä kysymyksistä. Jatkotutkimuksissa tulonjakoaineiston tapaisten yksilöaineistojen tietoja tulisi hyödyntää laajemmin kuin mitä tässä tutkimuksessa on tehty. Samalla turvavajeen arviointiperusteita tulisi kehittää. Tässä yhteydessä myös sosiaaliturvan tarjoamien etuuksien kattavaan tarkasteluun tulisi kiinnittää huomiota. Aineistoon tulisi lisäksi saada yhdistetyksi yksityistä vakuutusturvaa koskevat tiedot. Ne voisivat perustua joko haastattelu-tietoihin tai vakuutusyhtiöiden rekisteriaineistoihin. Näin saataisiin varsin yksityiskohtainen kuva turvavajeen tasosta ja vaihtelusta erityyppisissä kotitalouksissa. Aineistolla olisi mahdollista tutkia myös yleisemmin henkivakuutusten kysyntää selittäviä tekijöitä.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Henkivakuuttaminen ja suomalainen sosiaaliturva	3
2.1 Pakollisen kuolemanvaraturvan synty	3
2.2 Vapaaehtoinen henkivakuutus kuoleman varalta	4
3 Kuolemanriskit	7
4 Lakisääteinen kuolemanvaraturva	9
4.1 Eri kuolemanvaraturvaa antavat vakuutukset	9
4.2 Eri kuolemanvaraturvaa tarjoavien lakisääteisten vakuutusten vertailu	10
5 Katsaus henkivakuutusturvan tasoa ja turvan riittävyttä koskeviin tutkimuksiin	12
5.1 Mitkä tekijät vaikuttavat henkivakuutusten kysyntään	12
5.2 Sigma-julkaisun selvitys turvavajeesta	14
5.3 Muita tutkimuksia	15
5.4 Yhteenveto	18
6 Kuolemanvaraturvan vaje Suomessa	19
Lähteet	24
LIITE 1. Lakisääteinen kuolemanvaraturva turvan eri muodoissa vuonna 2006	26
LIITE 2. Vapaaehtoisten henkivakuutusten tarjoama kuolemanvaraturva	32

1 Johdanto

Suomalaisen sosiaalivakuutusjärjestelmän kantavana ajatuksena on, että kansalliset saavat kohtuullisen turvan erilaisten riskien kuten sairauden, työttömyyden, vanhuuden ja kuoleman varalle. Perheellisen työntekijän kuolema muodostaa merkittävän taloudellisen riskin jälkeenjääville perheenjäsenille. Perheiden toimeentulo perustuu Suomessa tyypillisesti molempien puolisoiden työssäkäyntiin. Toisen kuolema vähentää perheen tuloja olennaisella tavalla.

Lakisääteinen eläkejärjestelmä tarjoaa vakuutuksen tätä riskiä vastaan. Leski ja alaikäiset lapset ovat oikeutettuja eläkkeeseen. Eläke ei kuitenkaan korvaa menetettyjä tuloja kokonaan. Epätäydellisen vakuutusturvan ongelma korostuu, koska yhä useammalla perheellä on entistä suurempia asuntolainoja, mikä kasvattaa taloudellisia riskejä. Huoltajan kuolema heikentää perheen aineellista elintasoja myös muulla tavoin. Huoltajalla voi olla huomattava panos esimerkiksi kodinhoidossa tai asuinkiinteistön ylläpidossa. Kuoleman jälkeen tämä työpanos voidaan joutua korvaamaan ostopalveluilla.

Kollektiivista turvaa kuolemaan liittyviä riskejä vastaan tarjoaa myös mm. lakisääteinen tapaturmavakuutus ja liikennevakuutus sekä työntekijäin ryhmähenkivakuutus. Julkista tukea voi siten saada useasta eri lähteestä. Kotitaloudet voivat suojautua kuolemaan liittyviltä taloudellisilta riskeiltä myös yksityisillä henkivakuutuksilla.

Huoltajan kuolemasta johtuvaa taloudellista haavoittuvuutta on tarkasteltu ulkomailla useissa selvityksissä. Niissä on raportoitu merkittävistä elintason pudotuksista. Auerbach ja Kotlikoff (1991) arvioivat yhdysvaltalaisella aineistolla, että noin kolmasosalla pienempituloisista puolisoista oma elintaso putoaisi 25 prosenttia tai enemmän puolison kuollessa. Bernheim jne. (2003a) esittävät samantyyppisiä tuloksia koskien ikääntyneitä puolisoita: yksityiset henkivakuutukset kattoivat kohtuullisesti turvan tarpeen vain kolmasosalla näistä kotitalouksista ja viidesosalla pienempituloisen puolison elintason pudotus oli 40 prosenttia tai enemmän. Bernheim jne. (2003b) arvioivat edelleen, että kuolemanvaraturvan kattavuus on puutteellinen erityisesti nuorilla pareilla.

Swiss Re -jälleenvakuutusyhtiön kustantaman Sigma-julkaisun selvityksessä arvioidaan kuolemanvaraturvan keskimääräistä tasoa viidessä maassa (Sigma 2004). Keskimääräinen turvavaje oli selvityksen mukaan USA:ssa 29 prosenttia turvan tarpeesta ja selvityksen muissa maissa 24–39 prosenttia. USA:n vaje arviointiin koko kansantalouden tasolla 105 prosentiksi bkt:stä vastaavan luvun vaihdeltaessa muissa maissa 49 prosentista 121 prosenttiin.

Tässä tutkimuksessa esitetään suppeahko peruskartoitus kuolemanvaraturvan tasosta Suomessa. Menetelmällisenä lähtökohtana on Sigma-julkaisun em. selvi-

tys. Kirjoituksen 2. luvussa kuvataan suomalaisten lakisääteisten perhe-eläkkeiden ja yksityisiin vakuutuksiin perustuvan turvan kehitystä. Luvussa 3 tarkastellaan erilaisten kuolinriskien toteutumista ikäluokittain. Luvussa 4 kuvataan kotimaisen lakisääteisen ja kollektiivisen kuolemanvaraturvan eri muotoja ja niiden turvatasoa. Luvussa 5 luodaan katsaus ulkomaisiin vakuutusten kysyntää ja kuolemanvaraturvan tasoa koskeviin tutkimuksiin. Luvussa 6 arvioidaan kuolemanvaraturvan vajetta Suomessa.

2 Henkivakuuttaminen ja suomalainen sosiaaliturva

Perhe-eläkkeet ja muut lakisääteiset kuoleman perusteella maksettavat korvaukset on tarkoitettu turvaamaan perheen toimeentuloa huoltajan kuoltua. Lakisääteinen työeläkejärjestelmän antama kuolemanvaraturva koostuu leskeneläkkeestä ja lapseneläkkeestä, jotka määräytyvät kuolleen huoltajan työeläkkeen perusteella. Kelan yleinen perhe-eläke on vähimmäistoimeentulon antavaa turvaa. Työsuhteessa olleen henkilön kuoleman jälkeen perillisille voidaan maksaa korvausta työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta. Lakisääteistä ja pakollista turvaa kuoleman varalta voidaan täydentää lisäksi vapaaehtoisilla henkivakuutuksilla. Tässä luvussa luodaan katsaus pakollisen ja vapaaehtoisen kuolemanvaraturvan kehitykseen Suomessa.

2.1 Pakollisen kuolemanvaraturvan synty

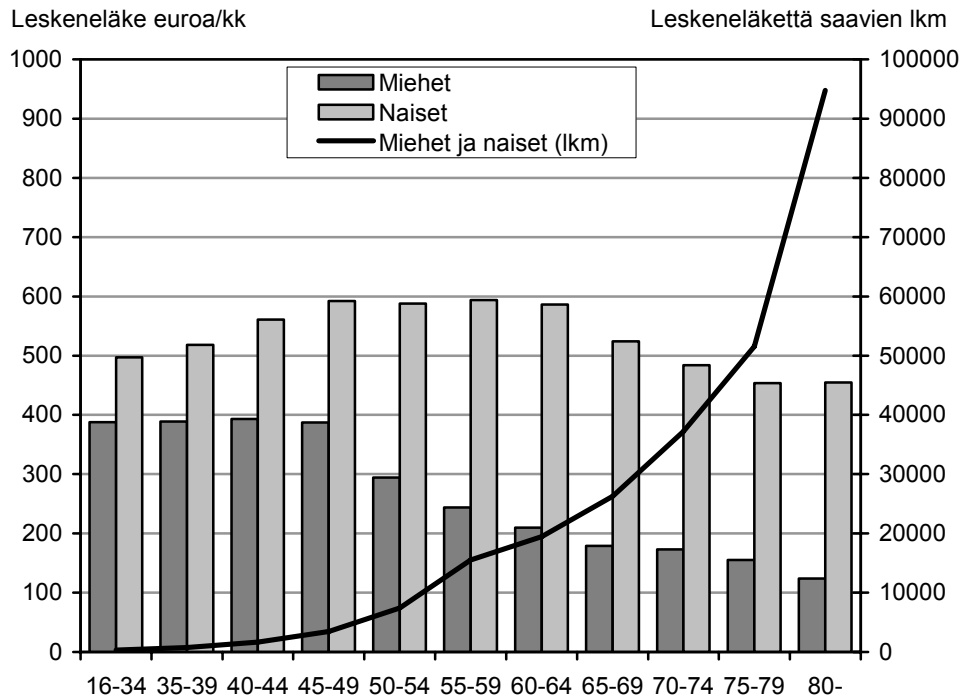
Nykyisen perhe-eläketurvan juuret juontavat 1800-luvun alkuun, jolloin valtion virkamiehet perustivat leski- ja orpokassoja. Ensimmäinen vakuutusperusteinen perhe-eläkelaki säädettiin vuonna 1951. Sen piirissä olivat valtion virkamiehet. Yksityisellä sektorilla perhe-eläkkeiden tarvetta alettiin pohtia vuoden 1956 yleislakon jälkeen. Kuitenkin vasta vuoden 1966 työehtosopimusratkaisussa sovittiin, että yksityisessä työsuhteessa olevia työntekijöitä koskeviin eläkelakeihin lisätään perhe-eläketurva (Komiteanmietintö 1985). Myös korvausperusteinen perhe-eläketurva on lähtöisin 1800-luvun lopulta. Se sai alkunsa rikoksen johdosta vaille elatusta jääneiden korvauksesta ja työtapaturmien korvaamisesta. Ensimmäinen yrittäjien perhe-eläketurvaa koskeva laki säädettiin 1980-luvun alussa. Sen perusteella perhe-eläkettä myönnettiin maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksesta. Keskeisten työmarkkinajärjestöjen sopimuksesta tuli vuoden 1977 alusta voimaan työntekijäin ryhmähenkivakuutus. Sen piiriin kuuluvat ne työntekijät, joille työnantaja on velvollinen järjestämään työeläketurvan (Komiteanmietintö 1985).

Sosiaaliturvapolitiikan keskeisiä päämääriä ovat vähimmäistoimeentulon ja saavutetun kulutustason turvaaminen elämän ulkoisia riskejä vastaan. Perhe-eläkkeiden tavoitteet ovat kuoleman aiheuttamien taloudellisten vaikutusten poistaminen ja perheen talouden sopeuttaminen uusiin olosuhteisiin. Vaikka huoltajan kuoleman jälkeen leskellä ja lapsilla tulisi olla samat kulutusmahdollisuudet kuin heillä oli ennen huoltajan kuolemaa, tämän tavoitteen täydellisessä toteuttamisessa voidaan pakollisen sosiaalivakuutuksen ohella käyttää muita toimeentuloturvan muotoja ja suurempituloisilla jättää osa turvasta järjestettäväksi vapaaehtoisilla vakuutuksilla. (Komiteanmietintö 1987).

Vuonna 2005 työikäisistä (16–64-vuotiaista) henkilöistä leskeneläkettä sai vajaat 50 000 henkilöä ja lapseneläkettä noin 26 000 lasta. Naisleskien leskeneläke oli

tällöin korkeimmillaan ikäryhmässä 45–64-vuotta, keskimäärin lähes 600 euroa/kk (Kuvio 2.1). Miesleskien leskeneläke oli selvästi pienempi kuin naisleskillä. Se myös aleni 49 ikävuoden jälkeen noin 400 euron tasosta tasaisesti vanhempiin ikäluokkiin siirryttäessä. Naisten ja miesten leskeneläkkeiden eroja selittävät mm. miesten ja naisten tuloerot sekä erot heidän tulokehityksessään.

Kuvio 2.1 Leskeneläke keskimäärin euroa/kk miehillä ja naisilla sekä leskeneläkettä saavien lukumäärä vuonna 2005

Lähde: Eläketurvakeskus.

2.2 Vapaaehtoinen henkivakuutus kuoleman varalta

Perheen taloudellisen turvallisuuden merkitys kasvaa avioliiton solmimisen, lapsen syntymän, asunnon hankinnan tai muun vastaavan seikan myötä. Lakisääteinen turva ei välttämättä ole tällöin riittävä, ja perheen toimeentuloa voidaan turvata puolison tai perheenhuoltajan kuoleman varalta vapaaehtoisella henkivakuutuksella. Vapaaehtoista henkivakuutusturvaa on tarjolla eri muodoissa. Vakuutusturva voi olla riskiturvaa, jossa on kysymys pelkästä vakuutusturvasta kuoleman varalta tai vakuutussäästämiseen kytkettyä turvaa, jolloin henkivakuutusturvan hankkimiseen yhdistyy pitkäaikainen säästäminen. Riskiturvaa on saatavilla eri muodoissa, kuten riskihenkivakuutuksina, ryhmäturvakuutuksina ja lainaturvavakuutuksina.

Riskihenkivakuuttaminen

Vanhin yksityinen henkivakuutusmuoto on riskihenkivakuutus, jossa vakuutuksenantaja maksaa kuolintapaussumman, jos vakuutettu kuolee vakuutusaikana. Henkivakuutus voi olla yksilöllinen vakuutus tai pariturvavakuutus. Jälkimmäisessä kaksi henkilöä ottaa yhteisen henkivakuutuksen ja kuolemantapaussumma maksetaan ensinnä kuolleen vakuutetun jälkeen. Pariturva voi koostua myös kahdesta erillisestä henkivakuutuksesta, joista kummastakin maksetaan mahdollinen kuolintapaussumma. Yleensä pariturvavakuutukset ovat halvempia kuin yksilölliset vakuutusturvat (Laine ja Snellman 2007).

Perheen henkivakuutusturvaa on tarjolla myös eri liittojen ja järjestöjen ryhmähenkivakuutuksina. Niissä jokin yhteisö on sopinut vakuutusyhtiön kanssa henkivakuutusturvan järjestämisestä jäsenilleen. Usein vakuutukseen liittyy alennus tai muu etu.

Pitkään matalina pysyneet korot ja asuntolainojen pitkät maksuajat sekä asuntojen hintojen nousu ovat houkutelleet suurten asuntolainojen ottamiseen. Tämä on lisännyt tarvetta liittää asuntovelkoihin myös henkivakuutusturvaa. Noin 40 prosentilla asuntolainan ottajista ja joka toisella 100 000 euron asuntolainan ottajalla on lainaturvavakuutus. Lainaturvavakuutukseen sisältyy tyypillisesti henkivakuutusturvan lisäksi muutakin henkilövakuutusturvaa. Korvaussumma käytetään aina lainan lyhentämiseen.

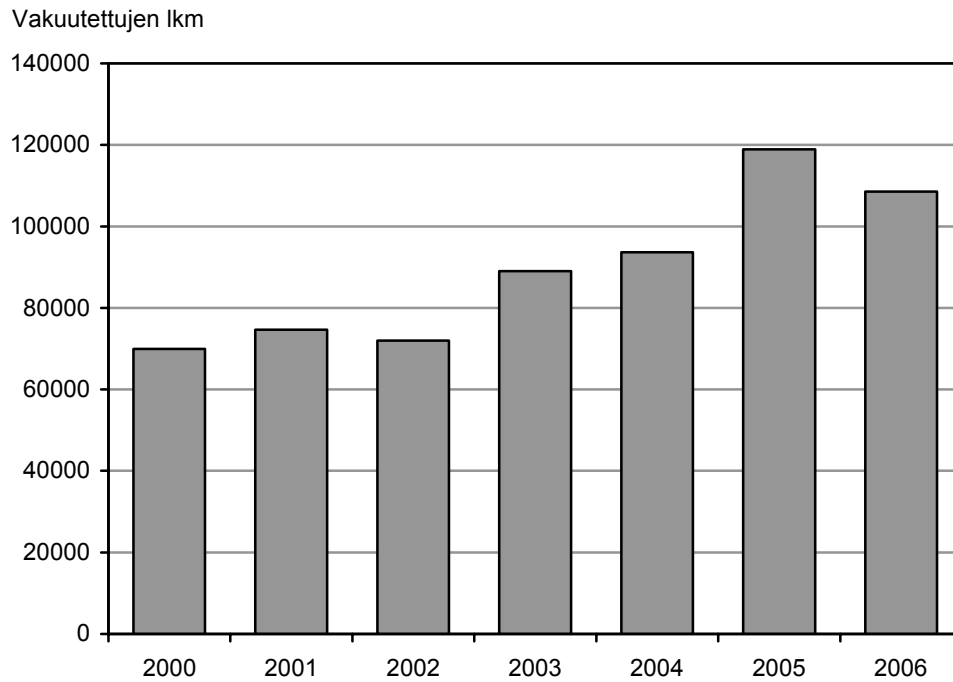
Vakuutussäästämiseen liittyvä kuolemanvaraturva

Eläke- ja säästöhenkivakuutuksissa yhdistyy pitkäaikainen säästäminen ja henkivakuutusturva. Niissä tietty osa vakuutusmaksusta rahastoidaan säästökseen ja osalla rahoitetaan henkivakuutusturvaa.

Säästöhenkivakuutuksessa kertynyt säästö tuottoineen maksetaan vakuutusajan päättyessä vakuutetulle tai muulle edunsaajalle.

Eläkevakuutuksessa eläkesäästöt ja niille kertynyt tuotto maksetaan vakuutetulle joko määräaikaisena tai elinikäisenä eläkkeenä. Myös eläkevakuutukseen liitetään tyypillisesti henkivakuutusturvaa vakuutetun kuoleman varalta. Eläkevakuutukseen voi sisältyä myös perhe-eläketurvaa, jolla järjestetään eläkkeen muodossa turvaa vakuutetun omaisille tämän kuolemantapausten varalta. (Antila jne. 2005)

Kuvio 2.2 Vakuutettujen määrä uusissa kuolemanvarahenkivakuutuksissa vuosina 2000–2006

Lähde: Finanssialan keskusliitto.

Vuonna 2000 uusia henkivakuutuksia otettiin noin 70 000 henkilölle. Vakuutettujen määrä on sen jälkeen lähtenyt nousuun. Erityisesti vuoden 2004 jälkeen lainaturvavakuutuksia on otettu huomattavassa määrin, mikä näkyy vakuutettujen määrän voimakkaana kasvuna.

3 Kuolemanriskit

Kuolemanriskillä eli kuolleisuusluvulla tarkoitetaan todennäköisyyttä, että tietyn iän saavuttanut henkilö kuolee tuon vuoden aikana. Nuorten miesten kuolemanriski (promillea) näyttäisi olevan kolminkertainen nuorten naisten kuolintodennäköisyyteen (Taulukko 3.1). Ero pienenee 35 ikävuoden jälkeen, mutta säilyy edelleen suurena.

Taulukko 3.1 Vuonna 2005 kuolleet työkäiset iän ja sukupuolen mukaan 1000 asukasta kohden eri ikäluokissa

Ikäluokka	Miehet lkm	Naiset lkm	Yhteensä lkm
20–24	0,9	0,3	0,6
25–29	0,9	0,3	0,6
30–34	1,3	0,5	0,9
35–39	1,9	0,8	1,3
40–44	2,8	1,2	2,0
45–49	4,4	2,0	3,2
50–54	6,9	3,1	5,0
55–59	10,1	4,5	7,3
60–64	13,9	6,0	9,9

Lähde: Tilastokeskus.

Vuonna 2005 kuoli runsaat 10 000 työkäistä henkilöä, joista noin 70 prosenttia oli miehiä (Taulukko 3.2).

Taulukko 3.2 Vuonna 2005 kuolleiden työkäisten lukumäärä ikäryhmittäin

Ikäluokka	Miehet lkm	Naiset lkm	Yhteensä lkm
20–24	152	53	205
25–34	350	115	465
35–44	839	330	1 169
45–54	2 198	989	3 187
55–64	4 028	1 802	5 830
Yhteensä	7 567	3 289	10 856

Lähde: Tilastokeskus.

Työkäisinä kuolleista noin 20 prosentilla kuolinsyy oli tapaturma (Taulukko 3.3). Muiden kuolemien taustalla oli usein sairaus. Erityisesti nuorilla miehillä tapaturmainen kuolema on moninkertainen kuolinsyy naisiin verrattuna. Myös liikenteessä miehiä kuolee naisia enemmän.

Taulukko 3.3 Vuonna 2005 kuolleiden työkäisten kuolinsyyt ikäryhmittäin

Ikäluokka	20–24 miehet/naiset	25–34 miehet/naiset	35–44 miehet/naiset	45–54 miehet/naiset	55–64 miehet/naiset
Tauteihin kuolleita	57 36/21	157 95/62	665 447/218	2322 1531/791	4982 3384/1598
Tapaturmat ja väkivalta	145 115/30	302 249/53	497 386/111	854 659/195	817 625/192
- josta työtapaturmat	1 1/0	4 4/0	10 10/0	18 17/1	8 8/0
- liikennetapaturmat	22 17/5	50 43/7	42 29/13	47 39/8	37 27/10

Lähde: Tilastokeskus.

4 Lakisääteinen kuolemanvaraturva

4.1 Kuolemanvaraturvaa antavat vakuutukset

Lakisääteistä kuolemanvaraturvaa voidaan saada kansaneläke- ja työeläkejärjestelmien perusteella, lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta ja liikennevakuutuksesta. Myös työntekijäin ryhmähenkivakuutus on rinnastettavissa lakisääteiseen kuolemanvaraturvaan, vaikka se on työmarkkinasopimus pohjainen. Muita lakiin perustuvia kuolemanvaraturvaa antavia vakuutuksia ovat ammattiurheilijoiden urheilijavakuutus, potilasvakuutus ja sotilastapaturmavakuutus¹. Näissä kaikissa edellä mainituissa on kollektiivinen vakuutusperiaate, mikä tarkoittaa, että vakuutustapahtuman kohdatessa vakuutetun ei tarvitse huolehtia kustannuksista yksinään, vaan kustannukset katetaan kerätyillä vakuutusmaksuilla yhteisesti.

Jäljelle jääneiden toimeentulon korvaamisessa on kaksi pääperiaatetta. Toisaalta halutaan turvata vähimmäistoimeentulo, kuten Kelan yleisessä perhe-eläkkeessä tai toisaalta ylläpitää entistä ansiotasoa, kuten esimerkiksi lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa (Ahteensivu 2005). Myös työeläkkeenä maksettavan perhe-eläkkeen tavoitteena on säilyttää perheen toimeentulo kuolemaa edeltäneellä tasolla.

Kuolemanvaraturva koostuu em. vakuutusten perusteella saatavasta perhe-eläkkeestä ja muista vakuutuskorvauksista. Lisäksi yleistä perhe-eläkettä saavalle voidaan maksaa myös eläkkeensaajien asumistukea. Tapaturma-, potilas- ja liikennevakuutuslakiin sekä sotilasvammalakiin sisältyy myös hautausavustus.

Tapaturma-, liikenne- ja sotilastapaturmakorvaukset ovat ensisijaisia työeläkkeisiin nähden. Työeläkkeestä maksetaan vain em. korvaukset ylittävä osuus. Korvauksia maksetaan seuraavassa järjestyksessä:

1. sotilastapaturmakorvauksista/tapaturmavakuutuksesta
2. liikennevakuutuksesta
3. potilasvakuutuksesta
4. työeläkkeenä maksettavasta perhe-eläkkeestä

Kelan yleistä perhe-eläkettä ja tapaturmavakuutuskorvausta voidaan maksaa samanaikaisesti. Tapaturmavakuutuksen lapseneläkkeestä sen sijaan vähennetään Kelan maksama lapseneläkkeen määrä. Kelan perhe-eläkkeessä otetaan eläkettä pienentävinä tuloina huomioon em. vakuutuksista saadut perhe-eläkkeet. Ainoastaan työntekijäin ryhmähenkivakuutus on sellainen korvausmuoto, johon muut

¹ Ennen 1.1.1991 kuolleiden kohdalla sovelletaan Sotilasvammalakia.

vakuutukset eivät vaikuta. Tässä vakuutusmuodossa vakuutuskorvaus on kerta-korvaus.

Perhe-eläkkeen määräytymisperuste vaihtelee eri vakuutusmuodoissa. Kelan yleisessä perhe-eläkkeessä eläkesumma on vakiomääräinen. Sitä pienentävät kuitenkin lesken tulot ja omaisuus. Melko pienetkin tulot estävät kokonaan perhe-eläkkeen saamisen. Työeläkkeenä maksettava perhe-eläke taas perustuu vainajan eläkkeeseen, jonka hän olisi saanut, jos olisi kuolinhetkenään tullut työkyvyttömäksi. Lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa perhe-eläke määräytyy kuolleen vakiintuneen vuosityöansion perusteella ja on enintään 70 prosenttia siitä. Myös liikennevakuutuksen perhe-eläke määräytyy tietyinä prosenttiosuutena vainajan vakiintuneista työ- tai eläketuloista.

Korvausten ajallinen kesto vaihtelee vakuutusmuodoittain. Kelan myöntämä lesken perhe-eläke lakkaa, kun edunsaaja täyttää 65 vuotta. Työeläkkeenä maksettava perhe-eläke taas jatkuu lesken koko eliniän. Molemmissa turvan muodoissa edunsaajan tulot voivat vähentää perhe-eläkettä samoin kuin lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa. Kahdessa viimeksi mainitussa tulovaikutuksen edellytyksenä on, että lasten eläkeoikeus on loppunut. Liikennevakuutuksen perhe-eläke jatkuu niin kauan, kunnes edunsaajat pystyvät elättämään itsensä. Lasten perhe-eläke lakkaa periaatteessa 18-vuotiaana kaikissa kuolemanvaraturvan muodoissa. Lapsen opiskelu jatkaa perhe-eläkettä kuitenkin 22 tai 24 vuoden ikään asti turvan muodosta riippuen.

Lesken avioituminen lakkauttaa yleensä perhe-eläkkeen. Kelan yleinen perhe-eläke ja työeläkkeenä maksettava perhe-eläke maksetaan kuitenkin leskille, jotka solmivat uuden avioliiton täytettyään 50 vuotta. Liikennevakuutuksessa ja lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa myös avioliitto katkaisee eläkkeen.

Perhe-eläkettä voivat kansaneläke- ja työeläkevakuutusten perusteella saada leski ja alle 18-vuotiaat lapset. Myös avopuoliso on joissakin vakuutuksissa oikeutettu perhe-eläkkeeseen, jos hänellä ja vainajalla on yhteinen lapsi. Liitteessä 1 on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin em. vakuutusmuodoista korvauksen saannin ehtoja ja perhe-eläkkeiden määriä vuodelta 2006.

4.2 Kuolemanvaraturvaa tarjoavien lakisääteisten vakuutusten vertailu

Seuraavassa tarkastellaan perhe-eläkkeiden määriä kolmessa esimerkkitapauksessa. Tarkasteluun on valittu lapseton työssäkäyvä pariskunta, kaksilapsinen perhe, jossa toinen puoliso on kotiäitinä, sekä kaksilapsinen perhe, jossa kumpikin puoliso on ansiotyössä. Puolisoiden ansiotulot on esitetty taulukossa 4.1.

Laskelmissa perhe-eläkkeen perusteena oleva työkyvyttömyyseläke on oletettu 50 prosentiksi ansiotulosta.² Oletuksena on myös, että suurituloisempi puolisoista kuolee. Lisäksi oletetaan, ettei leskellä ole muuta omaisuutta kuin oma asunto ja että lapsilla ei ole omia tuloja. Laskelmat esitetään työtaturmaisen kuoleman, liikennekuoleman tai muun kuoleman tapauksessa.

Taulukko 4.1 Lakisääteisten vakuutusten kuolemanvaraturva erilaisissa kuolemantapauksissa perhetyypeittäin vuonna 2006, prosenttia perheenhuoltajan ansiotuloista

	Lapseton pariskunta	2-lapsinen perhe, joissa yksi huoltaja	2-lapsinen perhe, jossa molemmat puoliset työssä
Huoltajan ansiotulot/kk	4000	4000	4000
Lesken ansiotulot/kk	3000	0	3000
Turva % edunjättäjän palkasta			
Työtaturmainen kuolema	31 %	72 %	73 %
Liikennekuolema	30 %	72 %	74 %
Muu kuolema (esim. sairaus)	15 %	55 %	56 %

Liikennetaturmassa perhe-eläke määräytyy liikennevakuutuslain mukaisesti ja työtaturmassa tapaturmavakuutuslain perusteella. Muun kuoleman kohdatessa perheenhuoltajan kuolinturvaa tarjoavat Kelan yleinen perhe-eläke ja työeläke. Kahdessa ensin mainitussa maksetaan myös Kelan yleistä perhe-eläkettä sekä ansiotyöeläkettä siltä osin kuin se ylittää muun vakuutusturvan.

Esimerkkiperheissä korvausaste on matalin lapsettoman lesken tapauksessa, 15–31 prosenttia edunjättäjän ansiotulosta kuolinsyystä riippuen. Lapsiperheissä vastaava turva (lesken ja lasten perhe-eläke) on selvästi parempi 55–74 prosenttia edunjättäjän ansiotulosta.

Lakisääteinen kuolemanvaraturva on suhteellisesti suurin liikenne- ja työtaturmaisen kuoleman kohdatessa perheenhuoltajaa.

² Tapaturma- ja liikennevakuutuksessa eläke perustuu vakiintuneeseen ansiotasoon, joka voi olla alhaisempi kuin kuolinhetken palkkataso.

5 Katsaus henkivakuutusturvan tasoa ja turvan riittävyttä koskeviin tutkimuksiin

Tässä luvussa tarkastellaan aiempaa henkivakuutusturvan vajetta koskevaa empiiristä tutkimusta. Aluksi luodaan kuitenkin lyhyt katsaus yleisempään taloustieteelliseen tutkimukseen henkivakuutusten kysyntään vaikuttavista tekijöistä.

5.1 Mitkä tekijät vaikuttavat henkivakuutusten kysyntään

Henkivakuutusten yksityistaloudelliseen ja yhteiskunnalliseen tehtävään ei liityne suurta epäselvyyttä. Ne tarjoavat kotitalouksille turvaa huoltajan ennenaikaiseen kuolemaan liittyvän tuloriskin varalta. Aivan yhtä selvää ei ole se, mitkä tekijät vaikuttavat henkivakuutusten kysyntään. Tulisiko esimerkiksi huoltajan kuolemaan liittyvät tuloriskit kattaa vakuutuksella täysimääräisesti? Miten taloudelliset tekijät, kuten kotitalouden tulot ja varallisuus, kansantalouden korkotaso ja sosiaaliturva heijastuvat vakuuttamiseen? Entä miten kuolemanriskin suuruus tai yksilön suhtautuminen riskiin vaikuttavat? Samoin voidaan kysyä, miten perheen koko ja rakenne vaikuttavat vakuutuksen mitoittamiseen.

Talusteoriassa henkivakuutusten kysyntää on pohdittu pitkään yksilön ja kotitalouden kulutus- ja säästämisvalintoja tarkastelevan elinkaarimallin kehikossa. Tämä ei ole yllättävää, sillä henkivakuutus voidaan nähdä säästämiseen verrattavana tapana tasata kulutustasoa. Tuloriskien vakuuttaminen rinnastuu tällöin varovaisuussäästämiseen.

Kenties ensimmäisessä tämän alan tutkimuksessa Yaari (1965) täydentää perinteistä elinkaarimallia yksilön elinikään liittyvällä epävarmuudella, perinnönjättömotiivilla ja henkivakuutuksella. Hän osoittaa, että vakuutus lisää hyvinvointia kuolemanriskin ja perinnönjättömotiivin vallitessa. Fischer (1973) tarkastelee samalla mallilla henkivakuutusten kysyntää henkilön elinkaaren eri vaiheissa. Hän osoittaa aluksi, että henkivakuutuksilla haetaan turvaa erityisesti työtulojen menettämisen varalta. Jos kotitalouden toimeentulo perustuu suurelta osin pääomatuloihin, henkivakuutusten optimaalinen kysyntä on vähäinen. Pääomatulot perustuvat varallisuuteen, joka voi siirtyä perintönä huollettaville, kun taas työtulo perustuu henkilön inhimilliseen pääomaan, joka menetetään tämän kuollessa. Pääomatuloon ei siis liity tuloriskiä, jonka varalta tulisi suojautua.

Fischer (1973) osoittaa myös, että henkivakuutusten kysyntä on korkeimmillaan työtuloja saavilla aikuisilla ja se vähenee henkilön iän karttuessa. Tulos liittyy kulutustaan tasaavan kotitalouden varallisuuden kasvuun iän mukana. Henkivakuutus ja varallisuus ovat toistensa substituutteja perinnönjättömuotoina ja siksi elinkaarisäästämisestä aiheutuva varojen kasvu vähentää vakuutusturvan kysyntää henkilön ikääntyessä.

Campbell (1980) johti ensimmäisenä eksplisiittisen lausekkeen henkivakuutusten kysynnälle. Analyysi kytkeytyy yleisempään riskien vakuuttamista koskevaan tutkimustulokseen, jonka mukaan riskejä kaihtava talousyksikkö vakuuttaa riskit kokonaan (täysvakuutus), jos vakuutus sopimus on hinnoiteltu reilusti. Hinta on reilu, jos maksun ja korvauksen suhde määräytyy riskin ja koron perusteella. Hinta ei tällöin sisällä hallintopalkkioita tai voittolisää. Jos todellinen hinta poikkeaa reilusta hinnasta, ali- tai ylivakuuttaminen voi olla rationaalinen valinta.

Campbell (1980) tarkastelee täysvakuutuksen optimaalisuuden ehtoja henkivakuutuksen tapauksessa ja havaitsee ne vaativiksi. Realistisilla oletuksilla optimaalinen henkivakuutus jää täysvakuutusta pienemmäksi. Kirjoittaja pohtii myös vakuutus kysynnän riippuvuutta henkilön iästä. Vakuutuksen korvaussumman ikäprofiili on laskeva, mihin vaikuttaa osaltaan jäljellä olevan työtulovirran nykyarvon pieneneminen henkilön ikääntyessä.

Lewis (1989) ja Chang (2004) laajentavat henkivakuutusta tarkastelevaa elinkaarimallia tuomalla siihen kotitalouden rakenteen ja huollettavien preferenssit. Lewis johtaa henkivakuutusten kysynnän suoraan huollettavien hyödyn maksimointiongelmasta. Chang puolestaan lisää huollettavien preferenssit huoltajan päätöksenteko-ongelmaan, jolloin huoltajan ja huollettavien kulutus ja säästäminen sekä perinnöt ja henkivakuutusten kysyntä määräytyvät samanaikaisesti. Nämä tutkimukset osoittavat, että henkivakuutusten kysyntä kasvaa huoltajan kuolinriskin, riskienkaihtamisen ja huoltajan elinkaarikulutuksen kasvaessa. Vakuutuksen määrä riippuu taas negatiivisesti vakuutuksen hinnasta (ylihinnasta) ja perheen varallisuudesta. Changin mallissa perinnöt ja henkivakuutuksen määrä ovat riippuvaisia myös lasten iästä ja lukumäärästä. Alhainen ikä ja lasten suuri lukumäärä kasvattavat niitä.

Yksi em. tutkimusten keskeinen tulos on se, että huoltajan taloudellisissa valinnoissa säästäminen ja henkivakuutuksen ottaminen ovat toistensa substituutteja. Changin (2004) mukaan vakuutuksen ylihinnoittelu johtaa nopeasti vakuutuksen korvaamiseen varovaisuussäästämällä. Chang nimittääkin säästämistä omavakuutukseksi (self insurance). Kuluttaja voi siis kattaa kuolemaan liittyvää tulo-riskiä markkinoilta hankittavalla henkivakuutuksella tai vaihtoehtoisesti omavakuutuksella (säästämällä).

Henkivakuutusten kysyntää on tutkittu runsaasti myös empiirisesti. Kansainvälisillä maa-aineistoilla tehdyissä tutkimuksissa on havaittu, että vakuutusten kysyntä riippuu positiivisesti mm. maan tulo- ja koulutustasosta, huoltosuhteesta ja pankkijärjestelmän kehittyneisyydestä. Korkea inflaatio on yhteydessä alhaiseen vakuutusten kysyntään. Myös kulttuuriset tekijät, kuten uskontojen asema yhteiskunnassa, selittää vakuutusten kysynnän vaihtelua eri maissa. (Browne ja Kim 1993, Zietz 2003)

Zietz (2003) raportoi tuloksia useista amerikkalaisilla aikasarja- ja poikkileikkausaineistoilla tehdyistä tutkimuksista. Näissä tyypillisesti tulot, varallisuus, ammattiasema, koulutustaso, omistusasuminen ja perheen koko vaikuttavat positiivisesti henkivakuutusten kysyntään. Osa empiirisistä töistä tarkastelee kuolemanvaraturvan tarvetta kuvaavan mittarin korrelaatiota vakuutusmaksun kanssa ja raportoi tuloksia, joiden mukaan korrelaatio on vähäinen (Bernheim 2003a). Vakuutusten ottaminen näyttäisi tämän perusteella selittyvän pääasiassa muilla tekijöillä kuin kotitalouden taloudellisella haavoittuvuudella huoltajan kuollessa. Tämä tuntuu viittaavan kuluttajien rajalliseen rationaalisuuteen kulutusvalinnoissa.

5.2 Sigma-julkaisun selvitys turvavajeesta

Tämän selvityksen laskelmat perustuvat keskeisiltä osin Sigma-julkaisun selvitykseen kuolinvaraturvan vajeesta USA:ssa ja neljässä muussa teollisuusmaassa. Ko. selvitys pyrkii muodostamaan aggregaattitason arvion turvavajeesta perustuen suhteellisen yksinkertaiseen laskumenetelmään.

Selvityksessä tarkastellaan perhehuoltajan (suurempituloinen puoliso) kuoleman aiheuttamaa huollettavien (puoliso ja lapset) elintason muutosta. Selvityksessä turvavajeella (protection gap) tarkoitetaan sitä lisäresurssien määrää, jolla huollettavien elintaso voidaan säilyttää pitkäaikaisesti huoltajan kuolemaa edeltävällä tasolla. Selvityksen käsitteistössä kattamaton turvavaje on se osa turvavajeen bruttomäärästä, jota ei kateta yksityisellä henkivakuutuksella. Käsitteet määritellään siis seuraavasti:

$$\text{turvavaje} = \text{tarvittavat resurssit} - \text{olemassa olevat resurssit}$$

$$\text{turvavajeen kattamaton osa} = \text{turvavaje} - \text{vapaaehtoinen vakuutus- turva}$$

Tarvittavilla resursseilla (resources needed) tarkoitetaan tarkemmin määriteltynä puolison ja lasten nykyisen elintason säilyttämisen turvaavia resursseja lisättynä menoissa kuoleman takia tai muista syistä tapahtuvilla lisäyksillä. Tarvittavista resursseista vähennetään olemassa oleva turva, joihin luetaan sosiaalivakuutuksen tarjoama kuolemanvaraturva sekä kotitalouden varallisuus ja eläkesäästöt. Perheen käytössä oleva omistusasunto ja vapaa-ajanasunto jätetään turvavajelaskelman ulkopuolelle. Laskelmaan sen sijaan sisältyy vajetta vähentävänä tekijänä puolet muusta varallisuudesta.

Laskelmat

Selvityksen laskelmissa kaikki tulo- ja menovirrat diskontataan oletettuun kuolinhetkeen. Näin tulot, varallisuus ja vakuutuksen kertakorvaus saadaan yhteismi-

tallisiksi. Laskelmissa kuoleman takia menetetty ansiotulo muutetaan nykyarvoiseksi kertomalla vuositulo ns. tulokertoimella.

Tarvittavien resurssien määrää laskettaessa tehdään seuraavia oletuksia:

- Huoltajan tulovirta otetaan huomioon tämän 65. ikävuoteen asti.
- Korvattava tulo perustuu huoltajan ansiotulotasoon kuolinhetkellä ja sen määrä nousee vuosittain kuluttajahintainflaatiota vastaavasti.
- 2/3-osaa indeksoidusta tulosta korvataan huoltajan 36 ikävuoteen asti; tästä eteenpäin korvausaste laskee tasaisesti puoleen tulosta.
- Tulovirta diskontataan kuolinhetkeen korolla, joka vastaa kotitalouden keskimääräisen sijoitussalkun tuottoa.

Olemassa oleviin resursseihin lasketaan:

- julkisen kuolemanvaraturvan nykyarvo kuolinhetkellä; se lasketaan kuten tarvittavien resurssien nykyarvo
- kotitalouden muista varoista 50 %
- henkivakuutusurva.

Sigma-julkaisun laskelmasovelluksessa tarkastellaan turvavajetta vähintään kahden hengen kotitalouksissa, joissa ainakin yksi jäsen käy ansiotyössä. Laskelmat esitetään kolmelle huoltajan iän mukaiselle ryhmälle ja ne tehdään pääosin perustuen ikäryhmien keskimääräisiin tulo-, varallisuus ja vakuutustietoihin. Selvityksessä Saksan osalta tietopohja on ollut eritellympi kuin muissa maissa ja tästä syystä myös laskusäännöt ovat poikkeavat.

Selvityksessä USA:n kuolinvaraturvan vajeeksi arvioitiin 10,6 tuhatta miljardia dollaria eli 105 prosenttia bkt:stä. Muissa selvityksen maissa vaje arvio vaihteli 49 prosentista (Italia) 121 prosenttiin (Australia) bkt:stä. Selvityksessä väitetään lisäksi, että ikäluokkakohtaisilla keskiarvoilla laskettu turvavaje aliarvioi vajeen kokonaismäärää. Eritellymmällä aineistolla vaje arvio olisi suurempi.

5.3 Muita tutkimuksia

Huoltajan kuoleman aiheuttamaa tulariskiä ja sen kattamista henkivakuutuksilla on tarkasteltu myös lukuisissa muissa tutkimuksissa viimeisten 20 vuoden aikana. Seuraavassa tarkastellaan kolmea 2000-luvulla julkaistua selvitystä, jotka kaikki hyödyntävät yhdysvaltalaisista kyselytutkimuksiin perustuvaa yksilöaineistoa.

Bernheim (2003a) ja (2003b) tarkastelevat laajoilla yksilöaineistoilla³ puolison kuoleman aiheuttamaa taloudellista haavoittuvuutta (vulnerability) ja sitä missä määrin yksityinen vakuutusturva kattaa tähän liittyvää riskiä. Edellinen tutkimus keskittyy ikääntyviin pareihin ja jälkimmäinen kaikkiin kotitalouksiin. Tutkimukset ovat käsitteistön ja haavoittuvuuden mittaamistavan puolesta täysin yhtenevät.

Haavoittuvuudella tarkoitetaan kuoleman aiheuttamaa laskua jälkeläisten jatkuvasti ylläpidettävissä olevassa elintasossa. Elintasoja mitataan tuloilla. Varallisuutta ei oteta huomioon. Pääomatulot sisältyvät kuitenkin kotitalouden tuloihin. Kaikki tulot ovat veronjälkeisiä nettotuloja. Vakuutusturvan tarpeella tarkoitetaan sitä rahamäärää, joka säilyttää jälkeläisten elintason kuolemaa edeltävällä tasolla.

Yksi merkittävä ero Bernheimin ja Sigma-julkaisun selvitysten välillä on siinä, että edellisissä haavoittuvuutta ja vakuutusturvan tarvetta tarkastellaan kotitalouden kulutusyksikköä kohti. Kotitalouskohtaiset tiedot jaetaan siis kunkin kotitalouden kulutusyksikköluvulla. Käytetty ekvivalenssiskaala, joka poikkeaa hieman OECD:n käyttämästä, noudattelee seuraavaa kaavaa:

$$L = (P+N/2)^{0,678},$$

missä P on puolisojen lukumäärä (1 tai 2) ja N on alaikäisten lasten lukumäärä. Lapsen kulutuksen katsotaan vastaavan puolta aikuisen kulutukseen käyttämistä resursseista. Kaavan perusteella kahden aikuisen kotitalous vastaa 1,6 kulutusyksikköä ja kahden aikuisen ja kahden alaikäisen lapsen talous 2,3 kulutusyksikköä.⁴

Bernheimin jne. selvityksissä veronjälkeiset tulot ja vakuutusturvan tarve laskeaan kullekin aineiston kotitaloudelle käyttäen ESPlanner ohjelmistoa, joka on kotitalouden taloudelliseen suunnitteluun kehitetty elinkaarimalliin nojaava atk-ohjelma. Ohjelmisto sisältää sosiaaliturvan ja verojärjestelmän yksityiskohtaisen mallinnuksen. Siten ohjelmiston avulla kullekin kotitaloudelle voidaan laskea sosiaalietuuksien, verojen ja nettotulojen määrät eri elämäntilanteissa. Laskelmissa eloonjäävän puolison oletetaan elävän 95-vuotiaaksi ja lapset luetaan kotitalouteen 18-vuotiaaksi asti. Lesken työmarkkina-aseman muutosta tai muutoksia tämän siviilisäädystä ei oteta huomioon. Leski ja lapset säilyttävät vanhan asunon, eli asunnosta luopuminen ei selvityksessä vapauta resursseja muuhun elintason ylläpitoon. ESPlanner ohjelmiston käyttämiä oletuksia on selostettu

³ Bernheim (2003a): Health and Retirement Study, Bernheim (2003b): Survey of Consumer Finances.

⁴ Sigma-julkaisun laskelmissa ei perhekokoa eikä kuoleman johdosta tapahtuvaa kulutusyksikköjen määrän pienenemistä varsinaisesti oteta huomioon. Laskelmissa kuitenkin vain osa (50–66 %) menetetyistä tuloista oletetaan tarpeelliseksi korvata. Tämän voi tulkita liittyvän – vaikka Sigma-julkaisussa ei tätä tulkintaa ilmaistaakaan – kulutusyksikköjen määrän pienenemiseen.

tutkimuksissa suhteellisen vähän mikä heikentää tutkimusten läpinäkyvyyttä tältä osin.

Bernheimin jne. (2003b) laskelmien mukaan puolison kuollessa 56 % pienempituloisista ja 6 % suurempituloisista puolisoista kohtaisi merkittävän (≥ 20 %) tai vakavan (≥ 40 %) pudotuksen elintasossaan. Vapaaehtoiset henkivakuutukset pienentävät nämä osuudet 42 %:iin ja 5 %:iin vastaavasti. Turvavaje iäkkäämmissä (51–61 vuotta) työssäkäyvissä kotitalouksissa oli hieman pienempi: yhdellä kolmasosalla elintason lasku olisi ollut merkittävä ja yhdellä viidesosalla vakava (Bernheim jne. 2003a). Kummassakin tutkimuksessa vapaaehtoisten vakuutusten ottaminen korreloi heikosti turvavajeen suuruuden kanssa. Tämä samoin kuin vakuuttamattoman turvavajeen yleisyys pätee kaikissa ikäluokissa.

Myös Lin ja Grace (2005) tarkastelevat huoltajan kuolemasta johtuvan elintason laskun ja henkivakuutuksen ottamisen välistä yhteyttä. Tämän ohella he arvioivat muita vakuutusten kysyntään vaikuttavia tekijöitä. Heidän tarkastelunsa lähtökohta on varsin samanlainen kuin Bernheimilla. Taloudellinen haavoittuvuus määritellään puolison kuoleman aiheuttamaksi huollettavien jatkuvasti ylläpidettävän elintason laskuksi. Kotitalouden kulutukseen liittyvät skaalaedut otetaan huomioon samalla tavoin kuin em. tutkimuksissa. Empiirinen työ kohdennetaan kotitalouksiin ($n \geq 2$), joiden puoliset ovat 24–65-vuotiaita ja vähintään toinen käy säännöllisessä ansiotyössä.

Varallisuutta ja velkoja Lin ja Grace eivät ota haavoittuvuuslaskelmissa huomioon eivätkä myöskään, Bernheimista poiketen, pääomatuloja. Verotuksen ja sosiaaliturvan vaikutuksen tarvittaviin lisäresursseihin kirjoittajat ottavat huomioon kaavamaisesti yhdellä kerroinparametrilla ($0 < \alpha < 1$). Tämän parametrin arvossa otetaan samalla huomioon myös säästäminen. Poiketen Bernheimin jne. tutkimuksista Lin ja Grace siis olettavat, että turvan tarvetta tarkasteltaessa kotitalouden elintaso määräytyy kulutuksen mukaan, joka on pienempi kuin koko käytettävissä oleva tulo.

Linin ja Gracen tarkastelu poikkeaa aiemmista amerikkalaisista tutkimuksista myös siinä, että he soveltavat yksilötason turvavajemittarin sijasta indikaattoria, joka kuvaa puolisoitten yhteenlaskettua turvavajetta painotettuna toisen puolison kuolintodennäköisyydellä ja tulotasolla. Toinen tärkeä ero on siinä, että Lin ja Grace tarkastelevat erikseen kuolemanvaraturvaa ja säästöhenkivakuutusta.

Lin ja Grace eivät raportoi tuloksia turvavajeen suuruudesta. He keskittyvät turvavajeen ja vakuutusten oton korrelaatioon ja löytävät selvän yhteyden kuolinvaraturvan ja turvavajeen välillä. He osoittavat myös, että vakuutusten otto vähenee iän myötä. Tekijät arvelevat tämän johtuvan henkivakuutusmaksun noususta iän mukana ja riskinkaihtamisen vähenemisestä.

5.4 Yhteenveto

Taulukossa 5.1 vedetään yhteen edellä kuvattujen selvitysten keskeisiä piirteitä. Turvavajeen käsite on kaikissa selvityksissä karkeasti ottaen sama. Vajeen laskeamisessa on jonkin verran poikkeamia. Sigma ottaa ainoana huomioon kotitalouden varat vajeen arvioinnissa. Lin ja Grace asettaa turvan tavoitetaso aiemman kulutuksen tasolle vähentäen tuloista säästämisen. Muilla tavoitetaso määräytyy kulutukseen käytettävissä olleiden resurssien (tulot tai tulot + varallisuus) mukaan. Lin ja Grace lukee tuloista mukaan vain ansiotulot, jotka ovat luonteeltaan henkilösidonnoisia ja jotka menetetään henkilön kuollessa. Muissa tutkimuksissa myös pääomatulot ovat mukana. Sigma laskee turvavajeen kotitaloutta kohti kun taas Bernheim jne. sekä Lin ja Grace ottavat huomioon kotitalouden koon ja laskevat vajeen kulutusyksikköä kohti. Sigman laskelmat perustuvat tilastoista laskettuun keskiarvokotitalouteen kun taas Bernheim ja Lin ja Grace hyödyntävät mikrodataa ja voivat siten tehdä päätelmiä vakuutusturvan ja turvavajeen vaihtelusta. Bernheim jne. ottaa huomioon verotuksen ja julkisen turvan yksityiskohtaisella simulointiohjelmistolla. Kahdessa muussa tutkimuksessa nämä tekijät on otettu huomioon karkein laskelmin.

Taulukko 5.1 Turvavajeselvitysten vertailua

	Sigma (2004)	Bernheim jne. (2003 a ja b)	Lin ja Grace (2005)
Turvavajeen käsite	”protection gap”	”vulnerability”	”vulnerability”
Turvan tavoitetaso	kuolemaa edeltävä tulotaso	kuolemaa edeltävä tulotaso	kuolemaa edeltävä kulutustaso
Aineisto	kokonaisaineisto; keskiarvokotitalous	mikrodata	mikrodata
Tarkasteluyksikkö	kotitalous	henkilö	henkilö/kotitalous
Lasten huomioiminen	perhekokoa ei oteta huomioon	kyllä	kyllä
Ekvivalenssiskaalan käyttö	ei	kyllä	kyllä
Tulokäsite	bruttotulo	nettotulo	nettoansiotulo
Varojen huomioiminen	50 % varoista vähentää turvan tarvetta	ei	ei

6 Kuolemanvaraturvan vaje Suomessa

Seuraavassa arvioidaan kuolemanvaraturvan vajeen suuruutta Suomessa. Laskelmat noudattavat pääosin Sigma-julkaisun (2004) selvityksessä sovellettua menetelmää. Tavoitteena on kokonaistason arvio, ja se perustuu kolmea tyyppikotitaloutta neljässä huoltajan ikäluokassa koskeviin keskiarvolukuihin. Kotitalouden julkisen kuolemanvaraturvan perusteena on pidetty työeläkkeenä maksettavan perhe-eläkkeen ja työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen tarjoamaa turvaa.

Tarkasteltavat kotitaloustyypit ovat lapseton pari ja yhden sekä useamman lapsen lapsiperheet. Perheen pääasiallisen huoltajan ikäluokat ovat 25–34, 35–44, 45–54 ja 55–64-vuotiaat. Näille tyyppiperheille on laskettu tulojen, varallisuuden ja velkojen keskiarvot tulonjakotilaston yksilöaineistosta. Perhe-eläketurvan määrä on arvioitu tapauskohtaisesti perustuen kirjallisiin tukea koskeviin kuvauksiin (Kela 2006, Varma 2006). Arvio vapaaehtoisesta henkivakuutusturvasta perustuu vakuutusyhtiöiden rekistereistä keväällä 2006 tehtyyn poimintaan. Aineisto kattaa noin kolme neljäsosaa vapaaehtoisia henkivakuutuksia ottaneista. Aineiston perusteella voidaan arvioida, että riskihenkivakuutuksia on noin 35 prosentilla työikäisistä perheen huoltajista. Vakuutusten korvaussumma on keskimäärin 32 400 euroa työikäistä vakuutettua kohti. Tässä vakuutettujen joukossa miehiä oli noin 70 prosenttia ja naisia noin 30 prosenttia. Miesten keskimääräinen korvaussumma oli 35 600 euroa ja naisten 25 200 euroa.

Taulukossa 6.1 raportoidaan laskelmat kuolemanvaraturvan vajeen suuruudesta Suomessa. Taulukon ensimmäisessä osiossa tarkastellaan turvan tarvetta eli tarvittavien lisäresurssien määrää, jolla kotitalous kattaa huoltajan kuoleman aiheuttamaa ansiotulojen menetystä ja velkojen poismaksua. Laskelma lähtee huoltajan verojen jälkeisestä ansiotulosta. Pääomatuloja ei lueta mukaan, koska niiden oletetaan siirtyvän perillisille. Vuositason ansiotulo muutetaan tulokerrointa hyödyntäen tulojen nykyarvoksi kuolinhetkellä. Tulokerrointa laskettaessa on Sigma-julkaisun selvitystä noudattaen oletettu, että turvan tarve jatkuu huoltajan 65 vuoden ikään asti. Tulosta korvattava osuus on aluksi $\frac{2}{3}$ ja alenee huoltajan 36 ikävuoden jälkeen tasaisesti päättyen 0,5:een huoltajan saavuttaessa 64 vuoden iän.⁵ Samalla korvaustarve lakkaa. Kerrointa laskettaessa tulovirta on diskontattu 4 prosentin korolla.

Turvan tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon myös kotitalouden velat. Ne lisäävät turvavajetta koko määrällään. Laskelmien mukaan turvan tarve on työikäisten huoltajien kotitalouksissa keskimäärin lähes 300 000 euroa. Se on suurimmillaan alimmassa ikäluokassa (25–34), noin 440 000 euroa. Turvan tarpeen aleneminen

⁵ Tällä tavoin otetaan epäsuorasti huomioon se seikka, että yhden henkilön kuoltua kotitalouden resurssit jakaantuvat pienemmälle joukolle, mikä osaltaan alentaa resurssien tarvetta.

siirryttäessä ylempiin ikäluokkiin johtuu korvattavan tulovirran lyhenemisestä huoltajan iän kasvaessa.

Turvan tarvetta katetaan kotitalouden muilla varoilla, julkisella kuolemanvaraturvalla ja vapaaehtoisilla vakuutuksilla. Sigma-julkaisun käytäntöä noudattaen katteeksi otetaan puolet kotitalouden muusta varallisuudesta, johon ei sisälly vakituinen asunto.

Laskelmissa julkinen kuolinvaraturva koostuu lesken ja lasten saamista KELA:n ja työeläkkeenä maksettavista perhe-eläkkeistä sekä työntekijäin ryhmähenkivakuutuksesta. Kertomalla tulokertoimella kotitalouden verojen jälkeinen vuosittainen eläketurva saadaan eläketurvan nykyarvo huoltajan kuolinhetkellä. Siinä lapsen perhe-eläke on laskettu tämän 18 ikävuoteen saakka ja puolison perhe-eläke huoltajan eläkeikään asti. Muut mahdolliset sosiaaliturvan etuudet on rajattu laskelman ulkopuolelle.

Vähentämällä turvan tarpeesta varallisuus ja julkisen turvan nykyarvo saadaan turvavajeen bruttomäärä. Se on tarkastelluissa tyyppikotitalouksissa keskimäärin noin 140 000 euroa kotitaloutta kohti ja vaihtelee 30 000 eurosta 250 000 euroon riippuen huoltajan iästä. Kun turvavajeen bruttomäärästä vähennetään vapaaehtoisen henkivakuutusturvan määrä, saadaan turvavaje nettona.

Laskelmien tieto kotitalouskohtaisesta henkivakuutusturvasta perustuu miesten ottamien vakuutusten kuolintapauskorvaukseen nettona mahdollisen säästöhenkivakuutussumman jälkeen. Ikäluokittain koko talouden tasolle korotettu korvaussumma on jaettu ikäluokittaisella kotitalouksien lukumäärällä.

Henkivakuutusturva kattaa bruttomääräisestä turvavajeesta vain vähäisen osan, keskimäärin noin 9 prosenttia. Kotitalouskohtainen henkivakuutusturvan keskiarvo on noin 12 000 euroa kotitaloutta kohti. Lukujen pienuutta selittää osaksi vapaaehtoisten vakuutusten heikko peittävyys. Arviolta vain runsaassa 30 prosentissa kaikista työikäisistä kotitalouksista suurempituloisella huoltajalla on riskiHenkivakuutus.

Nettomääräinen turvavaje on keskimäärin 126 000 euroa kotitaloutta kohti ja vaihtelee ikäluokittain 25 000 eurosta 234 000 euroon.

Turvavajeen määrää voidaan kuvata myös laskemalla turvavajeen määrä koko talouden tasolla. Tämä luku saadaan kertomalla ikäluokittaiset turvavajeen keskiarvot kotitalouksien lukumäärillä. Turvavajeen kokonaismääräksi (nettona) koko kansantalouden tasolla saadaan tällä tavoin 148 miljardia euroa mikä vastaa

97 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta.⁶ Kokonaistason bruttoturvavaje ennen vapaaehtoisten henkivakuutusten vähentämistä on 107 prosenttia bkt:stä.

Taulukko 6.1 Henkivakuutusturvan vaje Suomessa keskimäärin kotitaloutta kohti

	Ikäluokka				Kaikki
	25–34	35–44	45–54	55–64	
Kotitalouksien lukumäärä	242 037	334 124	329 525	270 030	1 175 716
I Turvan tarve per kotitalous					
Huoltajan ansiotulo, €/v	23 533	26 803	27 102	29 429	26 817
Korvattavan tulon nykyarvo, €	375 684	320 936	205 911	86 712	246 173
Velat, €	62 341	60 907	44 332	22 536	47 744
Turvan tarve, €	438 025	381 844	250 243	109 248	293 917
Varallisuus, €	45 612	60 780	78 741	86 252	68 542
II Julkinen turva per kotitalous					
Lesken eläke €/v	4 510	5 517	5 310	5 004	5 134
Lapsen eläke €/v	2 823	5 377	3 770	1 278	3 460
Perhe-eläkkeiden nykyarvo, €	152 201	159 352	93 185	33 583	110 449
Ryhmähenkivakuutus, €	14 120	14 120	14 120	4 740	11 966
Julkinen turva yht., €	166 321	173 472	107 305	38 323	122 415
III Turvavaje per kotitalous					
Turvavaje brutto €	248 898	177 982	103 568	30 460	137 842
Henkivakuutusturva €	15 114	14 301	12 950	5 536	12 077
Turvavaje netto €	233 783	163 681	90 617	24 924	125 766

Suomea koskevassa arvioissa kuolemanvaraturvan vajeen suuruudesta on pyritty noudattamaan Sigma (2004) -julkaisun laskuperusteita, joita tämä soveltaa viittä maata koskevassa vajearviossa. Vaikka aineistopohjassa ja laskentamenettelyissä olevien erojen johdosta selvitykset eivät ehkä ole täysin vertailukelpoisia, on mielenkiintoista luoda karkea yleiskuva siitä, miten Suomea koskeva vaje-arvio sijoittuu kansainvälisesti.

Taulukon 6.2 lukujen valossa Suomen turvavaje on bruttokansantuotteeseen suhteutettuna maajoukon keskiarvon tasolla. Vaje on Australiassa, Saksassa ja USA:ssa selvästi Suomea suurempi ja Italiassa sekä Taiwanilla puolestaan Suomea pienempi. Turvavajeen nettomäärä syntyy kuitenkin varsin eri tavoin eri maissa. Kuviossa 6.1 tarkastellaan, miten turvan kokonaistarve jakautuu julkisella ja yksityisellä turvalla ja varallisuudella katettaviin osiin sekä toisaalta katta-

⁶ Turvavaje on suhteutettu Suomen vuoden 2004 bkt:hen, mitä voidaan perustella sillä, että turvan tarve-arvio perustuu vuoden 2004 tulonjakoaineistoon.

mattomaan osaan eli turvavajeeseen. Julkinen kuolemanvaraturva kattaa runsaan kolmanneksen turvan tarpeesta Suomessa, Italiassa, Saksassa ja USA:ssa, mutta sen merkitys on lähes olematon Taiwanilla ja Australiassa. Yksityinen henkivakuutusurva puolestaan on erittäin merkittävä Australiassa, Taiwanilla ja USA:ssa, Suomessa taas hyvin vähäinen (4 prosenttia). Kotitalouden varallisuus kattaa koko turvan tarpeesta 8–25 prosenttia. Matalin osuus on yllättäen USA:ssa, mikä voi selittyä osittain turvan tarpeen erittäin korkealla tasolla, mutta myös käytettyyn aineistoon liittyvillä eroilla maiden välillä.

Taulukko 6.2 Turvavaje kuudessa maassa

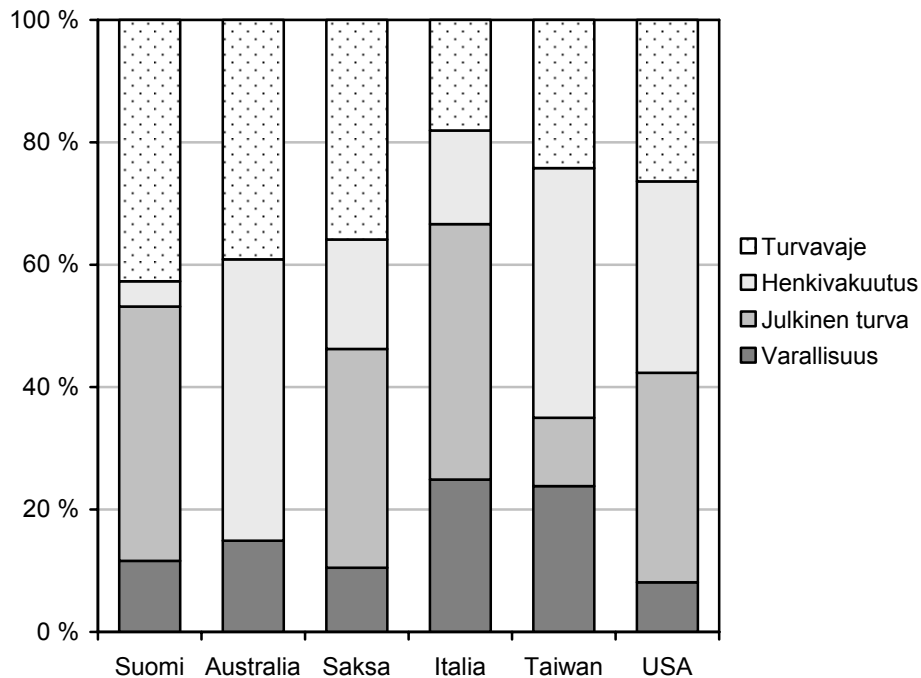
	Turvavaje netto per bkt, %
Suomi	97
Australia	121
Italia	49
Saksa	120
Taiwan	83
USA	105

Lähteet: Sigma 2004, omat laskelmat.

Kattamatta jäävän turvan tarpeen (turvavajeen) osuus kokonaistarpeesta on korkein Suomessa. Tämä selittyy rahoitusvarallisuuden ja yksityisen vakuutusurvan vähäisyydellä. Se, että Suomen kohdalla korkea kattamaton turvan tarve yhdistyy keskitasoiseen turvavajeen kokonaismäärään (per bkt), perustuu siihen, että Suomessa on muihin maihin verrattuna matala turvan kokonaistarve. Tämän taustalla voidaan arvella olevan tasainen palkkarakenne sekä molempien puolisojen työssäkäynnin yleisyys. Näistä syistä Suomessa kotitaloudet olisivat vertailumaita vähemmän riippuvaisia suurempituloisen puolison tuloista.

Yhteenvedon esitetyistä laskelmista voidaan todeta, että suomalaiset kotitaloudet näyttäisivät olevan hyvin vajavaisesti suojautuneita huoltajan kuolemasta seuraavan toimeentuloriskin varalta. Turvavaje on laskelmien mukaan keskimäärin 126 000 euroa kotitaloutta kohti. Vapaaehtoinen henkivakuutusurva on sekä absoluuttisesti että suhteellisesti tarkasteltuna hyvin alhainen, 12 000 euroa kotitaloutta kohti ja 4 prosenttia turvan kokonaistarpeesta. Nämä luvut ovat kansainvälisesti hyvin matalia.

Kuvio 6.1 Turvan tarpeen jakautuminen turvan eri osatekijöihin ja turvavajeeseen

Selvityksessä käytetty laskentametodi on varsin karkea ja turvan tarpeen määrittämisperiaatteet kaavamaiset. Julkinen sosiaaliturva mm. on otettu kapeasti huomioon. Siksi selvitys voi tarjota vain ylimalkaisen, ensimmäisen arvion turvavajeen suuruudesta. Moni kiinnostava kysymys jää lisäksi vaille vastausta. Näistä syistä aihepiiriä koskevalle jatkotutkimukselle olisi luonnollista tarvetta.

Tulevissa selvityksissä olisi aiheellista hyödyntää tulonjakoaineiston tapaisten yksilöaineistojen ominaisuuksia laajemmin kuin mitä tässä tutkimuksessa on tehty. Kullekin kotitaloudelle olisi mahdollista laskea turvavaje kotitalouden kokoa ja rakennetta kuvaavien tietojen sekä sen jäsenten ikä-, tulo-, varallisuus- ja velkatietojen perusteella. Eritelty laskelma tarjoaisi myös haasteen turvan tarpeen arviointiperusteiden täsmentämiseksi. Julkisen sosiaaliturvan tarjoamat etuudet tulisi mallintaa kattavasti. Näiden tekijöiden osalta voitaisiin nojautua luvussa 5 viitattuihin amerikkalaisiin tutkimuksiin (Bernheim jne. 2003a, 2003b; Lin ja Grace 2005).

Aineistoon tulisi saada yhdistetyksi myös yksityistä vakuutusurva koskevat tiedot yksilötasolla. Ne voisivat perustua joko haastatteluun tai vakuutusyhtiöiden rekisteritietoihin. Näin olisi mahdollista saada varsin yksityiskohtainen ja luotettava kuva turvavajeen tasosta ja siitä, miten turvavaje vaihtelee erityyppisissä kotitalouksissa. Tällainen aineisto tarjoaisi laajat mahdollisuudet tutkia myös yleisemmin henkivakuutusten kysyntää selittäviä tekijöitä.

Lähteet

- Ahteensivu, Aarne (2005): Kuolema sosiaalisena riskinä. Kuolemantapauksissa maksettavien korvausten vertaileva tutkimus tiettyjen lakisääteisten korvausjärjestelmien suhteen. Lisensiaatin tutkimus 14.1.2005. Tampereen yliopisto.
- Antila, Veli-Aunus – Erwe, Ossi – Lohi, Ilkka – Salminen, Jaakko (2005): Vapaaehtoinen henkilövakuutus. Suomen vakuutusalan koulutus ja kustannus Oy. Pieksämäki 2005.
- Auerbach, A.J. – Kotlikoff, L.J. (1991): Life Insurance Inadequacy – Evidence from a Sample of Older Widows. NBER Working Paper No. 3765.
- Bernheim, D. (1991): How Strong Are Bequest Motives: Evidence Based on Estimates of the Demand for Life Insurance and Annuities. *Journal of Political Economy* 99, 899–927.
- Bernheim, D. – Forni, L. – Gokhale, J. – Kotlikoff, L.J. (2003a): The Mismatch between Life Insurance Holdings and Financial Vulnerabilities: Evidence from the Health and Retirement Survey. *The American Economic Review* 93, 354–365.
- Bernheim, D. – Forni, L. – Gokhale, J. – Kotlikoff, L.J. (2003b): Are Life Insurance Holdings Related to Financial Vulnerabilities? *Economic Inquiry* 41, 531–554.
- Browne, M.J. – Kim, K. (1993): An International Analysis of Life Insurance Demand. *Journal of Risk and Insurance* 60, 616–634.
- Chang, F-R. (2004): Life insurance, precautionary saving and contingent bequest. *Mathematical Social Sciences* 48, 55–67.
- Campbell, R. (1980): The Demand for Life Insurance: An Application of the Economics of Uncertainty. *The Journal of Finance* 35, 1155–1172.
- Fischer, S. (1973): A Life Cycle Model of Life Insurance Purchases. *International Economic Review* 14, 132–152.
- KELA (2006): Kelan etuudet pähkinänkuoressa – asiantuntijoille.
- Komiteanmietintö (1985): Perhe-eläkekomitean osamietintö I. Perhe-eläketurvan kehittämisen lähtökohdat ja vaihtoehdot. Komiteanmietintö 1985:37.
- Komiteanmietintö (1987): Perhe-eläkekomitean osamietintö II. Esitys perhe-eläkeuudistukseksi. Komiteanmietintö 1987:42.
- Laine, K. – Snellman, L. (2007): Perus- ja vertailutietoa lainaturvavakuutuksista. Kuluttajien vakuutustoimisto. www.vakuutusneuvonta.fi

- Lewis, F. (1989): Dependents and the Demand for Life insurance. *The American Economic Review* 79, 452–467.
- Lin, Y. – Grace, M. (2005) Household Life Cycle Protection: Life Insurance Holdings, Financial Vulnerability and Portfolio Implications. Unpublished, Georgia State University.
- Sigma (2004): Life Insurance Protection Gap. *Sigma* 4/2004, Swiss Reinsurance Company, Zurich.
- Varma (2006): Toimeentuloturva 2006. Lakisääteinen sosiaaliturva ja vapaaehtoiset vakuutukset. Toim. Pauliina Hilkamo.
- Yaari, M. (1965): Uncertain Lifetime, Life Insurance and the Theory of the Consumer. *The Review of Economic Studies* 32, 137–150.
- Zietz, E.N. (2003): An Examination of the Demand for Life Insurance, Risk Management and *Insurance Review* 6, 159–191.

LIITE 1. Lakisääteinen kuolemanvaraturva turvan eri muodoissa vuonna 2006⁷

Liitetaulukko 1.1 Kelan yleinen perhe-eläke ja ansioeläkevakuutus vuonna 2006

Vakuutusmuoto	Perhe-eläkkeen saannin ehdot	Eläkkeen suuruus			Eläkettä pienentävät tekijät	Suhde muihin vakuutusmuotoihin
		Lasten lkm	Leski %	Lapset %		
Työeläkkeenä maksettava perhe-eläke (TEL, LEL, TaEL ⁸ , YEL, MYEL)	Alle 18-vuotias lapsi, leski. Avioliiton pituus- ja puolisojen ikärajoituksia, jos ei yhteisiä lapsia.	0 1 2 3 4 tai <	50 50 42 25 17	33 58 75 83	Lapsiperheissä (alle 18 v) ei eläkesovitusta. Jos ei lapsia, 6 kk täysi alkueläke, sen jälkeen eläkesovitus. Jos leski 65 v tai eläkkeellä, eläkesovitus heti.	Perhe-eläkkeenä maksetaan vain työtaturma-, liikenne- ja sotilastaturmakorvausten ylittävä osuus.
Yleinen perhe-eläke, PEL (KELA)	Asuminen Suomessa. Alle 18-vuotias lapsi tai 18–20-vuotias opiskeleva lapsi. Leski alle 65-vuotias.	Lapsi: perusmäärä 50,82 €/kk, alle 18-vuotias voi saada täydennysmäärän enintään 67,89 €/kk Leski: 1) alkueläke 6 kk, 268,96€/247,85 €/kk riippuen kuntaryhmästä, enintään täydennysmäärän kanssa 510,80€/489,85€/kk. 2) jatkoeläke perusmäärä 86,51€/kk ja täydennysmäärä 424,29€/403,34€, jos lapsi alle 18 vuotta. 3) Pelkästään täydennysmäärä, jos ei alle 18-vuotiaita lapsia.			Lapsi: täydennysmäärä alenee, jos vuositulot yli 567 €. Leski: alkueläkkeen ja jatkoeläkkeen täydennysmäärä pienenee, jos vuositulot yli 567 € (47,29€/kk).	KELA:n työkyvyttömyyseläkettä tai vastaavaa eläkettä ulkomailta saava lapsi ei saa PEL-eläkettä. Jos leski saa kansaneläkettä tai vastaavaa etuutta ulkomailla, PEL-eläkettä ei myönnetä. (jos alkueläke > em. eläke, erotus maksetaan)

Työeläkkeenä maksettavan perhe-eläkkeen (liitetaulukko 1.1) tarkoituksena on säilyttää työntekijän tai yrittäjän perheen toimeentulo kuolemaa edeltäneellä tasolla. Lapseneläke ja leskeneläke määräytyvät kuolleen perheenhuoltajan työeläkkeen perusteella (Varma 2006). Lesken omat työeläkkeet voivat pienentää eläkettä. Tämä tapahtuu ns. eläkesovituksessa, jossa lesken työeläkkeiden määrää tai tulevia laskennallisia työeläkkeitä⁹ verrataan ns. eläkesovitusperusteeseen.

⁷ Liitteen tiedot perustuvat pääasiassa Kelan (2006) ja Varman (2006) julkaisuihin.

⁸ TEL, LEL ja TaEL yhdistyivät vuonna 2007 TYEL:ksi.

⁹ Työkyvyttömyyseläke, jonka leski olisi saanut, jos hän olisi tullut työkyvyttömäksi puolisonsa kuoltua tai nuorimman lapseneläkkeeseen oikeutetun lapsen täyttäessä 18 vuotta.

Eläkesovitus tehdään uudelleen, kun leskelle myönnetään oma työeläke. Eläkesovituksessa otetaan vain poikkeustapauksissa huomioon lesken todelliset tulot. Eläkesovituksessa leskeneläkettä vähennetään puolella siitä määrästä, jolla lesken omat työeläkkeet ylittävät eläkesovitusperusteen. Eläkesovitusperuste on vuonna 2006 edunjättäjän työeläkkeen ollessa 345,23 euroa/kk tai sitä pienempi aina 345,23 euroa. Työeläkkeen kasvaessa tätä suuremmaksi, eläkesovitusperuste on aina edunjättäjän työeläkkeen suuruinen. Eläkesovitusperusteen katto on kuitenkin 690,62 euroa riippumatta siitä, onko edunjättäjän työeläke tätä suurempi. Mitä enemmän lesken eläketulot ylittävät eläkesovitusperusteen katon, sitä enemmän leskeneläke pienenee. Leskeneläke saadaan kaavasta:

$$0,5 * \text{edunjättäjän eläke} - 0,5 * (\text{lesken oma työeläke} - \text{eläkesovitusperuste}).$$

Oikeus leskeneläkkeeseen lakkaa lesken solmiessa uuden avioliiton ennen kuin hän on täyttänyt 50 vuotta.

Kansaneläkelaitoksen maksaman yleisen perhe-eläkkeen (liitetaulukko 1.1) tarkoituksena on täydentää työeläkelakien antamaa toimeentuloturvaa sellaisissa tapauksissa, joissa perheen tulot ovat pienet. Lapsille maksetaan aina lapseneläkkeen perusmäärä. Lisäksi lapsi voi saada täydennysmäärän muiden eläkkeiden kokonaismäärän jäädessä pieneksi. Leskeneläkkeeseen vaikuttavat lesken muut tulot ja huoltovellisuus. Lesken eläke lakkaa hänen täytettyään 65 vuotta tai solmiessaan uuden avioliiton alle 50-vuotiaana. Lapsen eläke taas lakkaa hänen täytettyään 18 tai 21 (opiskelija) vuotta.

Lesken alkueläke, joka maksetaan 6 kuukauden ajan, muodostuu perusmäärästä ja vähintään vakiomääräisestä täydennysmäärästä. Lisäksi pienituloisille voidaan maksaa tulosidonnainen täydennysmäärä. Eläkkeeseen voi liittyä myös asumistuki, jonka määrään vaikuttavat tulojen lisäksi asumiskustannukset.

Alkueläkkeen loputtua leskelle maksetaan jatkoeläke, joka koostuu perusmäärästä ja tulosidonnaisesta leskeneläkkeen täydennysmäärästä. Täydennysmäärään vaikuttaa tulojen ohella omaisuus pl. oma asunto. Täydennysmäärä lasketaan seuraavasti:

$$\text{Täysimääräinen täydennysmäärä (424,29 € tai 403,34 €/kk)} - 0,5 * (\text{lesken tulot/kk} - 47,29 €)$$

$$\text{Lesken tulot/v} = (0,6 * \text{työtulot}) + \text{muut tulot} - \text{velkojen korot} + 0,1 * (\text{omaisuuden arvo} - 57899 €)$$

Eräitä tuloeria ei lueta mukaan: mm. lapsilisä, toimeentulotuki, asumistuki.

Laskettaessa täydennysmäärää leskelle tai lapselle otetaan täysimääräisesti huomioon lesken tai lapsen saamat perhe-eläkkeet esim. TEL:stä, liikennevakuutuksesta tai tapaturmavakuutuksesta. Kokonaistuloja verrataan täydennysmäärän kattoon.

Kuntaryhmässä 1 (2) kuukausituloilla 47,29 € saa täyden jatkoeläkkeen täydennysmäärän. 895,80 (853,96) euron tuloilla täydennysmäärää ei saa lainkaan.

Kelan perhe-eläkkeeseen ei tehdä eläkesovitusta kuten muihin perhe-eläkkeisiin, vaan se perustuu pelkästään tiukasti edunsaajan tuloihin.

Lakisääteinen tapaturmavakuutus (liitetaulukko 1.2) on ensisijainen muuhun sosiaaliturvaan nähden. Vain sen ylittävä osuus muusta turvasta maksetaan edunsaajille. Perhe-eläke on enintään 70 prosenttia vainajan ansiotuloista. Perheen koko ja lesken tulot vaikuttavat eläkkeen suuruuteen. Tulot otetaan huomioon lapsettoman lesken tapauksessa vuoden kuluttua edunjättäjän kuolemasta ja lapsiperheen tapauksessa sen jälkeen, kun lasten perhe-eläke loppuu¹⁰. Lesken eläke päättyy, jos hän avioituu uudelleen tai alkaa elää tapaturmavakuutuslain tarkoittamassa avoliitossa. Tällöin leskelle maksetaan kolmen vuoden eläkettä vastaava kertakorvaus. Myös lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen sisältyy hautausapua 3950 euroa (vuonna 2006). Oikeus leskeneläkkeeseen lakkaa lesken avioituessa tai eläessä avoliitossa.

Työntekijän ryhmähenkivakuutuksen (liitetaulukko 1.2) piiriin kuuluvat lähes kaikki yksityisen alan työntekijät. Sama henkivakuutusturva on järjestetty julkiselle sektorille taloudellisen tuen nimellä. Maatalousyrittäjien ryhmähenkivakuutukseen kuuluvat MYEL-vakuutetut maatalousyrittäjät. Vakuutusturva on sama kuin työntekijäin ryhmähenkivakuutuksessa. Vakuutuksesta on sovittu maataloustuloratkaisun yhteydessä¹¹. Palvelustaan suorittaneen asevelvollisen omaiset voivat saada ryhmähenkivakuutuskorvausta vastaavaa tukea, jos asevelvollinen on kuollut palveluksen aikana tai 1–3 vuoden kuluessa palveluksen päättymisestä, mikäli hän on palveluksen suorittamisen jälkeen saanut sotilastapaturmalain mukaista täyttä tapaturmaeläkettä.

¹⁰ Jos leskeneläkkeeseen oikeutetun työtulo tai eläketulo työntekijän kuollessa ylitti tulosovitusperusteen, leskeneläkettä vähennetään 30 prosentilla lesken tulojen ja tulosovitusperusteen erotuksesta. Tulosovitusperuste on 2,15 kertaa vuosityöansion vähimmäismäärä (9790 euroa) työntekijän kuollessa (21048,50 euroa/v).

¹¹ Vapaaehtoiseen MYEL-vakuutukseen ei sisälly ryhmähenkivakuutusturvaa. Se puuttuu myös muilta yrittäjiltä.

*Liitetaulukko 1.2 Lakisääteinen tapaturmavakuutus ja työntekijän ryhmähenki-
vakuutus vuonna 2006*

Vakuutus- muoto	Perhe-eläkkeen saannin ehdot	Eläkkeen suuruus			Eläkettä pie- nentävät teki- jät	Suhde muihin vakuutusmuotoi- hin
		Lasten lkm	Leski %	Lapset %		
Laki- sääteinen tapaturma- vakuutus	Leski ja alle 18- vuotias lapsi ja alle 24-vuotias opiskeleva lapsi	0 1 2 3 4 tai <	40 35 30 20 15 edun- jättäjän vuosi- työan- sioista	25 40 50 55 edun- jättäjän vuosi- työan- sioista	Enintään 70 % työntekijän vuosityöansi- osta. Yli 21048,50 ylittävä osuus lesken tuloista vähentää les- ken perhe- eläkettä, kun lasten eläke- oikeus loppuu.	Muusta turvasta maksetaan vain tapaturmavakuu- tusedun ylittävä osuus.
Työn- tekijäin ryhmä- henki- vakuutus	Puoliso kuollut työsuhteen aikana tai 3–5 vuoden kuluessa sen päät- ymisestä eikä siirtynyt vanhuus- eläkkeelle. Leski, alle 18-vuotias lapsi ja alle 22- vuotias opiskeleva lapsi.	Kertakorvaus Perussumma riippuu va- kuutetun iästä: 14120–3910 €. Lapsikorotus 6290 €/lapsi. Tapaturmakorotus 50 % edellisistä			Vakuutetun ikä: alle 49- vuotiailla kor- kein ja 60 tai sitä vanhem- milla matalin	Muut vakuutukset eivät vaikuta.

Liitetaulukko 1.3 Liikennevakuutus, ja eräät muut lakisääteiset vakuutukset vuonna 2006

Vakuutusmuoto	Perhe-eläkkeen saannin ehdot	Eläkkeen suuruus	Eläkettä pienentävät tekijät	Suhde muihin vakuutusmuotoihin
Liikennevakuutus	Liikennevahingossa surmansa saaneen vanhemmat, lapset, leski ja muut näihin rinnastettavat läheiset henkilöt	Leski 60 % Leski ja 1 lapsi 65 % Leski ja 2 lasta 70 % Leski ja 3 lasta 75 % tai enemmän edunjättäjän työ- tai eläketuloista. Leski saa aina 2 osaa ja kukin lapsi 1 osan.	Korvaus määrätään vainajan ja lesken yhteenlasketuista tuloista ja lesken tulot vähennetään lasketusta eläkkeestä. Negatiivinen eläke vähennetään lasten eläkkeistä.	Tapaturma- ja sotilastapaturmakorvaukset ovat ensisijaisia liikennevakuutukseen nähden. KELA:n yleinen perhe-eläke vähennetään liikennevakuutuskorvauksesta.
Ammattiurheilijan urheilijavakuutus	Urheilijan palkkiot vähintään 9526,16 euroa. Perhe-eläke	Tapaturmaturva vastaa soveltuvin osin tapaturmavakuutus lain 2 luvussa säädettyä korvausta. Jatkuu 10 vuotta urheilijan kuolemasta. Vanhuudenturva vastaa soveltuvin osin työntekijäin eläkelain mukaista eläketurvaa.		Lakisääteinen tapaturmavakuutus ei koske ammattimaista urheilua.
Potilasvakuutus	Leski ja alaikäinen lapsi, opiskeleva alle 21-vuotias lapsi, sekä henkilö, joka tosiasiallisesti on saanut elatuksensa vainajalta.	Täyden korvauksen periaate. Kun kuolema on aiheuttanut tarpeellisen elatuksen vähenemistä.		Korvaus muun lain perusteella vähennetään.
Sotilastapaturmakorvaukset	Omaisat	Korvaukset samat kuin lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa. Perhe-eläke Vuosityöansio on aina vähintään tapaturmavakuutuslain mukainen vähimmäisvuosiansio kerrottuna kahdella, eli 19580 euroa.	Varusmiespalveluksessa ja palveluun liittyvissä olosuhteissa tapahtuneet kuolemantapaukset	Ensisijainen muuhun sosiaaliturvaan nähden.

Kaikista lakisääteisistä kuolemanvaraturvaa sisältävistä vakuutuksista *liikennevakuutuksen* (liitetaulukko 1.3) turva on kuolemaan johtaneissa tilanteissa laajin. Siinä noudatetaan ns. täyden korvauksen periaatetta. Koska liikennevakuutuskorvaus on täysimääräinen, lakisääteisen turvan täydentämistarvetta ei varsinaisesti ole. Liikennevakuutuksesta maksettavan perhe-eläkkeen suuruuden määräävät vainajan ja lesken tulot ja perheen suuruus. Muita rajoitteita ei liikennevakuutuksessa ole. Vakuutus korvaa myös kohtuulliset hautajaiskustannukset.

Urheilijoiden eläke- ja tapaturmaturvasta säädetään erillisellä lailla, sillä lakisääteinen tapaturmavakuutus ei koske ammattiurheilijoita. Jos urheilija saa liikuntajärjestön tai muun vastaavan yhteisön kanssa solmitun sopimuksen mukaan urheilemisesta veronalaista palkkiota vuodessa tai pelikaudessa vähintään 9526,16 euroa, palkkionmaksajat ovat velvollisia vakuuttamaan urheilijan. Yksilölajeissa yksittäisen urheilijan on itse järjestettävä vakuutusturvansa, mikäli urheilusta saatu veronalainen korvaus ylittää em. summan. Turva vastaa soveltuvin osin tapaturmalain 2 luvussa säädettyä korvausta. Vanhuudenturva vastaa soveltuvin osin työntekijän eläkelain mukaista eläketurvaa.

Potilasvakuutus täydentää yleistä sosiaaliturvaa ja sen takia potilasvakuutuksen korvauksesta vähennetään muiden lakisääteisten vakuutusten, kuten esimerkiksi sairaus-, eläke-, liikenne- ja lakisääteisen tapaturmavakuutuksen samasta vahingosta maksamat korvaukset. *Sotilastapaturmavakuutuksesta* maksetaan korvausta samoin perustein kuin lakisääteisessä tapaturmavakuutuksesta (katso liitetaulukko 1.3).

LIITE 2. Vapaaehtoisten henkivakuutusten tarjoama kuolemanvaraturva

Aineisto

Vapaaehtoisen kuolemanvaraturvan tason selvittämiseksi kerättiin henkivakuutusten korvaussummia koskevat tiedot seitsemästä suuresta henkivakuutusyhtiöstä. Niiden yhteinen markkinaosuus koko henkivakuutusmarkkinoista on noin 75 prosenttia. Poimintaan osallistuneet yhtiöt olivat Henki-Sampo, Kaleva, Suomi-yhtiö, Nordea Henkivakuutus, OP-Henkivakuutus, Henki-Pohjola ja Henki-Tapiola. Poiminta toteutettiin huhti-toukokuussa 2006.

Kustakin vakuutetusta poimittiin seuraavat tiedot

- vakuutetun ikä
- vakuutetun sukupuoli
- vakuutetun asuinpaikan postinumero
- vakuutetun yhteenlaskettu kuolemanvaraturva kyseisessä vakuutusyhtiössä.

Kuolemanvaraturvaa koskeva tieto sisältää vapaaehtoiisiin riskihenkivakuutuksiin sisältyvät summat. Siten esimerkiksi työntekijäin ryhmähenkivakuutukset eivät sisälly lukuihin. Säästömuotoisten vakuutusten osalta kuolintapaussummat otettiin huomioon vain säästösumman ylittävältä osalta.

Tulokset

Liitetaulukossa 2.1 raportoidaan poimittuun aineistoon perustuvia tietoja henkivakuutusten määristä ja korvaussummista vakuutetun iän ja sukupuolen mukaan. Aineistoon kertyi havaintoja kaikkiaan 544 055 kappaletta. Vakuutetuista, joiden osalta sukupuolitieto oli käytettävissä, 70,3 prosenttia oli miehiä ja 29,7 prosenttia naisia. Henkivakuutuskorvausten keskiarvo koko aineistossa oli 33 542 euroa. Miesten keskimääräinen korvaussumma oli 36 900 euroa ja naisten noin 10 000 euroa pienempi. Vakuutuskorvausten taso on korkeimmillaan 25–34 vuoden iässä. Korvaussumman keskiarvo oli koko aineistossa tässä ikäluokassa 47 000 euroa. Miehillä huippu ajoittuu hieman myöhemmäksi kuin naisilla.

Liitetaulukon 2.1 mukaan korvaussumman keskiarvo ylittää lähes kaikissa luokissa sen mediaanin. Ero on lisäksi suuri. Tämä havainto viittaa korvaussummien tuntuvaan hajontaan. Hieman selvempi tuntuma korvausten jakaumaan saadaan liitekuvioista 2.1, joka tarkastelee kuolintapaussumman hajontaa eri ikäluokissa ns. Boxplot-kuvion avulla. Pystyakselilla on kuolintapaussumma kymmeninä tuhansina euroina ja vaaka-akselilla ikäluokat.

Boxplot-kuvio muodostetaan siten, että kunkin ikäluokan aineisto asetetaan ensin suuruusjärjestykseen. Kuvioon merkitään vaakaviivalla luokan pienin ja suurin havainto. Näiden lisäksi merkitään keskimäinen havainto (mediaani) sekä havainnot, jotka sijaitsevat alimman neljänneksen ja ylimmän neljänneksen kohdalla (kvartiilit). Harmaa laatikko kuvaa aineiston osaa, joka on ala- ja yläkvartiilin välissä. Siihen sisältyy puolet luokan havainnoista. Laatikon sisällä kulkeva vaakaviiva on luokan mediaani. Ikäluokittaisten hajontakuvioiden yläpuolella saattaa esiintyä yksittäisiä hyvin suuria havaintoja, joita ei ole otettu mukaan kuvion luettavuuden parantamiseksi. Näin ollen hajontakuvioiden ylimmät vaakaviivat eivät täsmällisesti ottaen kuvaa suurinta havaintoa, vaan yhtenäisen havaintomasan ylärajaa, jonka yläpuolella voi esiintyä poikkeavia suuria havaintoja.

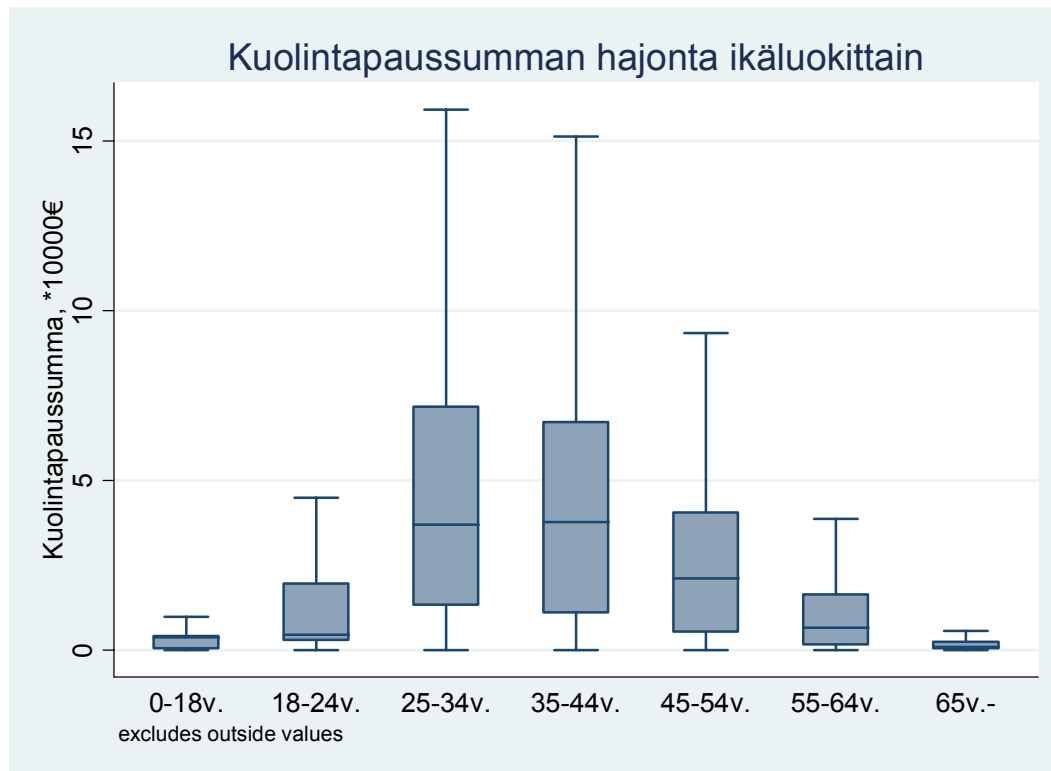
Liitetaulukko 2.1 Kuolintapaussumma iän ja sukupuolen mukaan

	Vakuutetun ikä							Yht.
	0–17	18–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–	
Miehet								
Vakuutettujen lkm	26 236	10 616	44 597	72 732	71 143	53 854	14 507	293 755
Korvaussumma								
- keskiarvo	3 076	16 927	47 225	47 780	31 708	14 615	3 939	26 351
- mediaani	3 815	4 882	36 187	38 949	21 723	6 932	1 250	-
Naiset								
Vakuutettujen lkm	11 855	5 124	22 777	34 393	28 468	20 615	622	123 854
Korvaussumma								
- keskiarvo	2 469	17 464	40 184	32 081	18 596	6 422	1 103	36 900
- mediaani	711	4 882	31 621	21 219	6 695	1 011	537	-
Yhteensä *								
Vakuutettujen lkm	51 004	16 206	87 470	110 863	142 710	107 424	28 378	544 055
Korvaussumma								
- keskiarvo	3 062	17 178	47 008	43 068	29 421	13 254	3 278	33 542

* Sisältää myös ne havainnot, joiden osalta tietoa vakuutetun sukupuolesta ei saatu. Näiden havaintojen lukumäärä oli 126 426.

Liitekuvioista 2.1 havaitaan, että kaikki ikäluokat huomioiden havainnot sijoittuvat nollan ja 170 000 euron välille. Poikkeavat yksittäiset havainnot, joita ei ole otettu mukaan olivat jopa yli viiden miljoonan euron suuruisia. Lisäksi kuvioista selviää, että ilman poistettujakin havaintoja kussakin ikäluokassa jakauman painopiste on paljon lähempänä nollaa kuin maksimihavaintoja. Tästä jakauman vinoudesta johtuen keskiarvot liitetaulukossa 2.1 ovat suurempia kuin mediaanit.

Liitekuvio 2.1 Kuolemantapaussumman hajonta ikäluokittain

**VATT-KESKUSTELUALOITTEITA / DISCUSSION PAPERS ISSN 0788-5016
- SARJASSA ILMESTYNEITÄ**

370. Räisänen Heikki with the contribution of Heinonen Elisabet: Comparative Analysis on the Job-Broking Market in Japan and Finland. Helsinki 2005.
371. Riihelä Marja – Sullström Risto – Tuomala Matti: Trends in Top Income Shares in Finland. Helsinki 2005.
372. Aaltonen, Juho – Rätty Tarmo – Järviö Maija-Liisa – Luoma Kalevi: Perusterveydenhuollon kustannukset ja tuotetut palvelut – tuottavuuden kehitys 1997–2003. Helsinki 2005.
373. Honkatukia Juha – Kemppi Heikki – Kerkelä Leena: Arvioita ilmasto- ja energiastrategian kansantaloudellisista vaikutuksista. Helsinki 2005.
374. Aaltonen Juho – Kirjavainen Tanja – Moisio Antti: Kuntien perusopetuksen tehokkuuserot ja tuottavuus 1998-2003. Helsinki 2005.
375. Kerkelä Leena – Lehtonen Heikki – Niemi Jyrki: The Impacts of WTO Export Subsidy Abolition on the Agri-food Industry in EU: A Preliminary Assessment. Helsinki 2005.
376. Hietala Harri – Kari Seppo: Formula Apportionment osana yritysverotuksen harmonisointia Euroopassa. Helsinki 2005.
377. Kiander Jaakko – Romppanen Antti (eds.): Finland's First 10 Years in the European Union – Economic Consequences. Helsinki 2005.
378. Kangasharju Aki: Do Wage-subsidies Increase Employment in Subsidised Firms? Helsinki 2005.
379. Jones Ronald W.: Aspects of Globalization. Helsinki 2005.
380. Virén Matti: Miten arvonlisävero vaikuttaa kuluttajahintoihin. Helsinki 2005.
381. Hjerppe Reino – Kiander Jaakko – Virén Matti: Are Government Expenditure Productive? Measuring the Effect on Private Sector Production. Helsinki 2006.
382. Riihelä Marja – Sullström Risto: Väestön ikääntyminen, kulutus, säästäminen ja eriarvoisuus. Helsinki 2006.
383. Hynninen Sanna-Mari – Kangasharju Aki – Pehkonen Jaakko: Regional Matching Frictions and Aggregate Unemployment. Helsinki 2006.
384. Ghatak Subrata – Sánchez-Fung José R.: Is Fiscal Policy Sustainable in Developing Economies? Helsinki 2006.
385. Lyytikäinen Teemu: Rent Control and Tenants' Welfare: the Effects of Deregulating Rental Markets in Finland. Helsinki 2006.
386. Riihelä Marja: Kotitalouksien kulutus ja säästäminen: Ikäprofiilien ja kohorttien kuvaus. Helsinki 2006.
387. Siivonen Erkki: Finanssisäännöt ja varallisuus oikeudet julkisten investointien analyysissä. Helsinki 2006.
388. Berghäll Elina: R&D and Productivity Growth in Finnish ICT Manufacturing. Helsinki 2006.

389. Berghäll Elina: Technical Efficiency in an R&D Intensive Industry: Finnish ICT Manufacturing. Helsinki 2006.
390. Berghäll Elina: Technical Change, Efficiency, Firm Size and Age in an R&D Intensive Sector. Helsinki 2006.
391. Ervasti Heikki – Venetoklis Takis: Unemployment and Subjective Well-being: Does Money Make a Difference? Helsinki 2006.
392. Hietala Harri – Kari Seppo: Investment Incentives in Closely Held Corporations and Finland's 2005 Tax Reform. Helsinki 2006.
393. Räisänen Heikki: Kaksi näkökulmaa julkisen työnvälityksen tehokkuuteen. Helsinki 2006.
394. Honkatukia Juha – Moilanen Paavo – Törmä Hannu: Runkoverkkosuunnitelman aluetaloudelliset vaikutukset. Helsinki 2006.
395. Honkatukia Juha – Rajala Rami – Sulamaa Pekka: Julkisen sektorin tuottavuuden kasvu ja työikäisen väestön määrän muutos 2005–2020, Rakenteellinen pitkän aikavälin tarkastelu alueellisella tasapainomallilla. Helsinki 2006.
396. Kyyrä Tomi – Wilke Ralf A.: Reduction in the Long-Term Unemployment of the Elderly: A Success Story from Finland Revised. Helsinki 2006.
397. Martikainen Emmi – Virén Matti: Valmisteverojen välittyminen kuluttajahintoihin Suomessa 1997–2004. Helsinki 2006.
398. Mälkönen Ville: Eri hankintamuodot julkisissa investoinneissa. Helsinki 2006.
399. Haataja Anita – Mattila-Wirola Päivi: Impact of Alternative Benefit Levels and Parental Choices on the Parents' Income. Micro-simulation Approach on the Finnish Parental Leave. Helsinki 2006.
400. Kyyrä Tomi – Ollikainen Virve: To Search or Not to Search? The Effects of UI Benefit Extension for the Elderly Unemployment. Helsinki 2006.
401. Hämäläinen Pellervo: Julkisten investointien tuottavuus. Katsaus kirjallisuuteen ja Suomi vuosina 1948-2003. Helsinki 2006.
402. Virén Matti: Fiscal Policy in the 1920s and 1930s. How Much Different It Is from the Post War Period's Policies. Helsinki 2006.
403. Aaltonen Juho: Perusterveydenhuollon menoeroja selittävät tekijät ja terveyskeskusten kustannustehottomuus. Helsinki 2006.
404. Venetoklis Takis: Guide to FUSSEP (Finnish University Students Socio-Economic Preferences) 2005 round. Helsinki 2006.
405. Honkatukia Juha – Mälkönen Ville – Perrels Adriaan: Impacts of the European Emission Trade System on Finnish Wholesale Electricity Prices. Helsinki 2006.
406. Kyyrä Tomi – Maliranta Mika: The Micro-Level Dynamics of Declining Labour Share: Lessons from the Finnish Great Leap. Helsinki 2006.
407. Korkeamäki Ossi – Uusitalo Roope: Employment Effects of a Payroll-Tax Cut: Evidence from a Regional Tax Exemption Experiment. Helsinki 2006.

408. Kari Seppo – Kiander Jaakko – Ulvinen Hanna: Vapaaehtoinen eläkevakuutus ja verotus. Katsaus kirjallisuuteen ja empiirinen kuva vapaaehtoisen eläkesäästämisen kehityksestä. Helsinki 2006.
409. Jalava Jukka – Kavonius Ilja Kristian: Durable Goods and Household Saving Ratios in the Euro Area. Helsinki 2006.
410. Sulamaa Pekka – Widgrén Mika: Turkish EU Membership: A Simulation Study on Economic Effects. Helsinki 2007.
411. Kohonen Anssi: Perintö- ja lahjaverotus – Näkökulmia talousteoriasta, maailmalta ja Suomesta. Helsinki 2007.
412. Perrels Adriaan: Economic Implications of Differences in Member State Regulations for the European Union Emission Trade System. Helsinki 2007.
413. Lehtonen Sanna – Moisio Antti: Kuntien valtionosuusjärjestelmä Suomessa ja Ruotsissa. Helsinki 2007.
414. Seppä Elina: Innovation Performance of Firms in Manufacturing Industry: Evidence from Belgium, Finland and Germany in 1998-2000. Helsinki 2007.
415. Kannianen Vesa – Kari Seppo – Ylä-Liedenpohja Jouko: Nordic Dual Income Taxation of Entrepreneurs. Helsinki 2007.
416. Kari Seppo – Karikallio Hanna: Tax Treatment of Dividends and Capital Gains and the Dividend Decision under Dual Income Tax. Helsinki 2007.
417. Perrels Adriaan – Kangas Elina: Vapaa-ajan asuntojen omistus ja käyttö – Esiselvitys ekotehokkuuden kartoitusta varten. Helsinki 2007.
418. Riihelä Marja – Sullström Risto – Tuomala Matti: Economic Poverty in Finland 1971–2004. Helsinki 2007.
419. Lyytikäinen Teemu: The Effect of Three-Rate Property Taxation on Housing Construction. Helsinki 2007.
420. Korkeamäki Ossi: Laskelmia miesten ja naisten välisen palkkaeron kaventamisesta julkisella sektorilla. Helsinki 2007.
421. Kosonen Tuomas: The Increased Revenue from Finnish Corporate Income Tax in the 1990s. Helsinki 2007.
422. Appelqvist, Jukka: Wage and Earnings Losses of Displaced Workers in Finland. Helsinki 2007.
423. Honkatukia Juha – Rajala Arto: Energia, päästökauppa ja kilpailukyky – Suomalaisen energiaintensiivisen teollisuuden näkemyksiä EU:n päästökaupasta ja pohjoismaisista energiemarkkinoista. Helsinki 2007.